

บทที่ 2

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนนอกระบบโรงเรียน ตามหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของผู้ต้องขังในเรือนจำ และทัณฑสถาน จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำแนก เป็น 6 ตอน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่
3. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน
4. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน
5. ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียน
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โดยมีรายละเอียดในการวิจัยแต่ละตอน ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1 ความเป็นมาของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายรวมทั้ง ประเทศไทย ได้รับแนวทางการจัดการศึกษาผู้ใหญ่จากประเทศตะวันตก และเดิมใช้การศึกษาผู้ใหญ่ (Adult Education) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมการศึกษาต่างๆ ที่จัดขึ้นสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่ ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน เดิมคำว่า “ผู้ใหญ่” ในการศึกษาผู้ใหญ่ของไทย หมายถึง ประชาชนนอกระบบโรงเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป หรือพ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ประมาณปลายทศวรรษของปี 1960-1969 ทั่วโลก โดยเฉพาะประเทศที่กำลังพัฒนาและด้อยพัฒนา ประสบกับปัญหาการให้บริการการศึกษาไม่ทันและไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรวัยเรียนที่อยู่นอกโรงเรียนเป็นจำนวนมาก การบริการการศึกษาผู้ใหญ่ไม่สามารถจัดได้ครอบคลุมกลุ่มเด็กและเยาวชนที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงได้ใช้คำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษานอกโรงเรียนมาแทนที่ เพื่อแก้ปัญหาวิกฤติทางการศึกษา และสามารถจัดบริการการศึกษาได้ครอบคลุมประชาชนในวัยโรงเรียนที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบ และ

รวมถึงประชาชนทุกช่วงวัยตามแนวทางการศึกษาต่อเนื่องและปรัชญาการศึกษาตลอดชีวิต (สนอง โลหิตวิเศษ 2544: 123)

การศึกษานอกระบบโรงเรียนหรืออาจเรียกว่า “การศึกษานอกโรงเรียน” หรือ “การศึกษารูปรับ” ดังที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเคยใช้มาแล้ว บางประเทศใช้คำว่า “การศึกษาผู้ใหญ่” (Adult Education) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมการศึกษาทุกประเภทที่จัดขึ้นสำหรับประชาชนวัยผู้ใหญ่ที่อยู่นอกระบบโรงเรียน แต่ต่อมาหลายประเทศก็ตระหนักว่าบริการการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนนั้น ไม่สามารถครอบคลุมเด็กและเยาวชนที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน จึงได้คิดชื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน (Nonformal Education) ขึ้นมา เพื่อให้สามารถจัดบริการได้ครอบคลุมบุคคลทุกช่วงวัย ดังนั้น คำว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นคำที่นำมาใช้ในหลายๆ ประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย

ทองอยู่ แก้วไทรสะ (2544: 26) ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง มวลความรู้ ประสบการณ์ และกิจกรรมการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ที่จัดให้บริการแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนทั้งหมดไม่ว่าจะอยู่ในวัยใดมีอาชีพใด ประสบการณ์อย่างไร ซึ่งบุคคลเหล่านั้นอาจไม่เคยได้ศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียนมาก่อนเลย หรืออาจจะเคยศึกษามาบ้างแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อด้วยเหตุผลและความจำเป็นต่างๆ การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต และปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

คูนส์ (Coombs) (อ้างใน ทองอยู่ แก้วไทรสะ 2544 : 25) ได้นิยามการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดไว้ในนอกระบบโรงเรียนปกติที่ดำเนินการอยู่โดยอาจจัดแยกออกไปต่างหาก หรือจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมที่ใหญ่กว่า ทั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

สุมาลี สังข์ศรี (2545 : 93) ได้อธิบายการจัดการศึกษานอกโรงเรียนว่าหมายถึงการจัดกิจกรรมนอกระบบโรงเรียนปกติ เพื่อให้บริการกลุ่มเป้าหมายที่เป็นประชากรนอกโรงเรียนได้แก่ประชากรก่อนวัยเรียน ประชากรที่อยู่ในวัยเรียนแต่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระดับต่างๆ ตลอดจนประชากรที่อายุพ้นวัยเรียนในระบบโรงเรียนไปแล้วจนถึงผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ในการเรียนที่ชัดเจน โดยมีกระบวนการเรียนการสอนที่ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในเรื่องหลักสูตร เวลา สถานที่ วิธีเรียน ในด้านผู้เรียนไม่มีข้อจำกัดในเรื่องอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษา เน้นการเรียนที่เป็นเรื่องปัจจุบัน เพื่อแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน หน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการของการศึกษาตลอดชีวิต มีภารกิจสำคัญที่มุ่งให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตามมาตรฐานของสังคม ซึ่งเป็นสิทธิที่คนทุกคนพึงได้รับ นอกจากนี้ยังจะต้องได้รับการศึกษาที่ต่อเนื่องจากการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อนำความรู้ไปพัฒนาอาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาชุมชน และสังคมในที่สุด โดยการจัดกระบวนการเรียนรู้ การศึกษา นอกโรงเรียนจึงยึดหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ หลักความเสมอภาคทางการศึกษา หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง หลักการบูรณาการการเรียนรู้และวิถีชีวิต หลักความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และหลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2546 : 5)

1. หลักความเสมอภาคทางการศึกษา

กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกโรงเรียนส่วนมากเป็นผู้พลาดโอกาส และผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา ซึ่งอาจมีความแตกต่างทางด้านสถานภาพทางในสังคม อาชีพ เศรษฐกิจและข้อจำกัดต่างๆ ในการจัดการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียน ต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติ หากแต่สร้างความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างเท่าเทียมกัน

2. หลักการพัฒนาตนเองและการพึ่งพาตนเอง

การจัดการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตน สามารถเรียนรู้ เกิดความสำนึกที่จะพัฒนาตนเองได้ เป็นคนคิดเป็น ปรับตัวเพื่อให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เรียนด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม

3. หลักการบูรณาการการเรียนรู้กับวิถีชีวิต

หลักการนี้อยู่บนพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับสภาพปัญหา วิถีชีวิต สภาพแวดล้อมและชุมชนท้องถิ่นของผู้เรียน ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา สิ่งดังกล่าวส่งผลโดยตรงต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้เป็นลักษณะของการบูรณาการจึงมีความเหมาะสม โดยบูรณาการสาระต่างๆ เพื่อการเรียนรู้ และบูรณาการวิธีการจัดการเรียนการสอน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนเป็นองค์รวม

4. หลักความสอดคล้องกับปัญหาความต้องการและความถนัดของผู้เรียน

หลักการนี้เป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักความต้องการของตนเอง สามารถจัดการศึกษาให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสม ครูการศึกษานอกโรงเรียนมีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนร่วมกำหนดมาตรฐานและสาระ

การเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การจัดประเมินผลการเรียนด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการ การศึกษานอกโรงเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

5. หลักการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเรียนรู้ร่วมกันในกลุ่มผู้เรียนนับว่าสำคัญ เป็นการส่งเสริมและสร้าง กัลยาณมิตรในกลุ่มผู้เรียน ก่อให้เกิดความร่วมมือ ความผูกพัน เอื้ออาทร การช่วยเหลือกัน และกัน ปฏิบัติงานในตนเอง ฝึกความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรเกิดขึ้นสำหรับผู้เรียนที่มีวุฒิ ภาวะ ส่วนการมีส่วนร่วมของชุมชนก็นับว่าเป็นหลักการสำคัญในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดสรรทรัพยากร เป็นแหล่ง เรียนรู้และสนับสนุนในเรื่องอื่นๆ เพื่อผลิตผู้เรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนต่อไป

1.2 ลักษณะสำคัญของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

นักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่าน ได้สรุปลักษณะที่สำคัญของการศึกษา นอกระบบโรงเรียนไว้ดังนี้

1.2.1 ผู้เรียน

ผู้เรียนในการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีการกำหนดเกณฑ์อายุ เหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน การเรียนขึ้นอยู่กับความสมัครใจของผู้เรียนเป็นสำคัญ ไม่มีการบังคับผู้เรียน ทุกเพศทุกวัยและทุกวุฒิ สามารถสมัครเรียนได้ตามความต้องการและ ความสนใจที่ตนเองมีต่อวิชานั้น

1.2.2 ผู้สอน

ผู้สอนและบุคลากรการศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจจะเป็นครูผู้สอนที่มี ความรู้ความชำนาญและความเชี่ยวชาญในวิชาที่เรียนโดยตรง หรือเป็นผู้มีประสบการณ์จากการ ประกอบอาชีพของตนมาเป็นวิทยากรและอาสาสมัคร

1.2.3 หลักสูตรและเนื้อหาวิชาการศึกษา

หลักสูตรและเนื้อหาวิชาการศึกษาของนอกระบบโรงเรียนยืดหยุ่นได้มาก เนื้อหาสามารถปรับตามท้องถิ่นและความสนใจของผู้เรียน เช่น วิชาถนอมอาหาร การประกอบอาหาร จะมีภาคทฤษฎี ภาคปฏิบัติ อย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่างก็ได้ อัน ยังผลให้หลักสูตรมีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยสอนบ้างและมากน้อยต่างกันไป บางแห่งจะ เข้มงวดการใช้เทคโนโลยีมาช่วย เข้มงวดเกี่ยวกับเวลาเรียนเวลาสอน แต่บางแห่งอาจไม่เข้มงวด ในเรื่องเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม หลักสูตรจะสร้างจากความสนใจและความต้องการของผู้เรียนที่มุ่ง จะนำไปใช้ประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

1.2.4 รูปแบบการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่มีรูปแบบแน่นอน รูปแบบการจัด จะต่างกันไปเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้จัดและผู้รับบริการ

1.2.5 การเรียนการสอน

วิธีการเรียนการสอนของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามความเหมาะสม ความจำเป็น บางครั้งจะจัดการเรียนการสอนเป็นชั้นและบางครั้งจะไม่เป็น ชั้นเรียน แต่จัดในรูปกลุ่ม พบปะสนทนา การสาธิต การฝึกอบรม การใช้โสตทัศนูปกรณ์ และสื่อมวลชน การศึกษาทางไกล ฯลฯ

1.2.6 สถานที่

สถานที่จัดให้บริการการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะกระจาย เปลี่ยนแปลง และโยกย้ายไปตามสถานที่ที่อำนวยให้และเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น โดยอาจจะจัดขึ้นที่ศาลาวัด ชั้นเรียนของโรงเรียนภาคปกติ ศูนย์อนามัย ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สถานประกอบการ ศาลาประชาคม ฯลฯ

1.2.7 ระยะเวลา

ระยะเวลาการเรียนของการศึกษานอกระบบโรงเรียนขึ้นอยู่กับชนิดและลักษณะของวิชา รวมทั้งความสนใจของผู้เรียนด้วย เช่น การเรียนวิชาตัดเย็บเสื้อผ้าในที่แห่งหนึ่ง อาจจะใช้เวลามากกว่าการเรียนการสอนวิชาเดียวกันในอีกที่แห่งหนึ่งก็ได้

1.2.8 หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบ

หน่วยงานและสถาบันที่รับผิดชอบการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีทั้งภาครัฐบาล เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมอนามัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน ฯลฯ ภาคเอกชน เช่น สมาคมต่างๆ ชนาคาร องค์กร ฯลฯ รัฐวิสาหกิจ การไฟฟ้าฯ การประปาฯ รวมทั้งสถาบันอุดมศึกษา เช่น มหาวิทยาลัย วิทยาลัย ฯลฯ

1.2.9 การรับรองความสามารถและคุณวุฒิ

การประเมินผลการศึกษานอกระบบโรงเรียน มักจะประเมินในระยะสั้นๆ ประการณียบัตร หรือวุฒิบัตรที่ได้มีความหมายเพียงว่าได้ผ่านการเรียนหรือการฝึกอบรมในเรื่องใดมาเท่านั้น มิได้ถือเป็นเรื่องที่สำคัญมากนัก เพราะมิได้กำหนดให้เห็นว่ามีความรู้ความสามารถอยู่ในระดับใดของมาตรฐานการเรียนในภาคปกติ (ยกเว้นการเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ซึ่งมีศักดิ์และสิทธิเท่ากับผู้เรียนตามหลักสูตรของโรงเรียนภาคปกติทุกประการ)

1.2.10 การยืดหยุ่นของการจัดกิจกรรมและโครงการต่างๆ

การศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความยืดหยุ่นมาก เพื่อให้การจัดสนองตอบความต้องการของผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่วนหลักสูตรเนื้อหา ระยะเวลา สถานที่ วิธีสอน และวิทยากรผู้สอนนั้น จะปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่

สรุป การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมการศึกษารูปแบบหนึ่งซึ่งจัดบริการให้แก่ผู้ที่พลาดโอกาสเข้าศึกษาในระบบโรงเรียนโดยไม่จำกัดด้วย เพศ พื้นฐานการศึกษา

กิจกรรมทางการศึกษา มีความยืดหยุ่นในเรื่องต่างๆ เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์ หลักสูตร ระยะเวลา ของกิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายซึ่งมีความหลากหลาย

1.3 ประเภทของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ฟิลลิปส์ คูมส์ และ แมนซูร์ อาเหม็ด (Phillip H. Coombs and Manzoor Ahmed อ้างถึงใน ทองอยู่ แก้วไทรชะ 2544 : 27) ได้จำแนกการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนา ชนบทเป็น 4 ประเภท คือ

1. การศึกษาพื้นฐาน (general or basic education)
เป็นการจัดให้ประชาชนในชนบทอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น นอกจากนั้น ยังมีความเข้าใจเบื้องต้นด้านวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม
2. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชีวิตครอบครัว (family improvement education)
เป็นการเสริมความรู้ ทักษะ และเจตคติในการปรับปรุงคุณภาพชีวิต ครอบครัว เช่น เรื่องสุขภาพอนามัย โภชนาการ การดูแลบ้านเรือน การเลี้ยงดูเด็ก การซ่อมแซม บ้านเรือน การวางแผนครอบครัว
3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน (community improvement education)
เป็นการพัฒนาประชาชนให้สามารถปรับปรุงชุมชนของตนได้ ประชาชน สามารถปกครองตนเองได้ ให้ความรู้เรื่องสหกรณ์ การจัดทำโครงการของชุมชนได้
4. การศึกษาเพื่อประกอบอาชีพ (occupational education)
เป็นการพัฒนาความรู้ ทักษะ กิจกรรมที่ให้ประชาชนมีอาชีพ รายได้ เพื่อ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.4 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศไทย

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยสถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอก โรงเรียน พ.ศ. 2523 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษานอกโรงเรียนมีหลักการ ดังนี้

1. หลักการเรียนเพื่อการทำงานและการทำงานเพื่อการเรียน หลักการนี้อาจถือ ได้ว่าเป็นปรัชญา หรืออุดมการณ์ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นหลักการที่เป็นความจริง อันเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ เพราะงานกับมนุษย์หรืองานกับชีวิตย่อมเป็นสิ่งที่แยกจากกัน ไม่ได้ มนุษย์เราจะเรียนรู้ได้อย่างแยบยล และมีผลประโยชน์ต่อชีวิตมากที่สุดก็ด้วยการเรียนจาก การทำงาน และจากการทำงานทำให้มนุษย์สามารถที่จะเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้ในสังคม นอกจากนั้นคุณค่าอันแท้จริงของมนุษย์ก็คือ ผลงานที่เหลืออยู่หลังจากตนได้ตายไปจากโลกนี้ แล้ว สมดังสุภาษิตที่กล่าวว่า “ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน”
2. หลักการบริหารการศึกษาเป็นระบบเปิด กล่าวคือ ในการดำเนินการและ การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนนั้น ผู้บริหารการศึกษาจะต้องพยายามที่จะก่อให้เกิดความ

คล่องตัว ความยืดหยุ่นและความเปลี่ยนแปลงได้ แม้จะมีกฎ ระเบียบคำสั่ง และข้อบังคับอยู่บ้าง ก็เป็นสิ่งที่กำหนดไว้โดยกว้างๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงานและการจัดการ โดยพร้อมที่จะให้เกิดการสรรหาแนวทางและวิธีการหลายรูปแบบ แม้จะมีวิธีการต่างๆ อยู่บ้างก็จะมี เฉพาะกิจกรรมที่จำเป็นเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องและสนองความจำเป็นของผู้เรียนและ สังคมให้มากที่สุด

3. หลักสังคมนการเรียนรู้ กล่าวคือ สถาบันทุกสถาบันที่มีอยู่ในสังคมเป็นสถาบัน แห่งการเรียนรู้ทั้งสิ้น โรงเรียนจะไม่เป็นสถาบันเดียวของการศึกษา แต่สถาบันในสังคมทุก สถาบันจะมีส่วนร่วมสร้างเสริมการเรียนรู้ และจะต้องพยายามใช้ประโยชน์จากสถาบันเหล่านั้น เพื่อ เกิดประโยชน์ต่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้มากที่สุด โดยสถาบันเหล่านั้นจะเป็นสังคมน การเรียนของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

4. หลักความเสมอภาคและหลักเสรีภาพในการศึกษา กล่าวคือ การศึกษานอก ระบบโรงเรียนจะให้สิทธิและให้โอกาสทางการศึกษาแก่คนทั้งที่อยู่ในและนอกโรงเรียน ทั้งคน ชนบทและในเมือง ทั้งคนที่ร่ำรวยและยากจน แก่คนทุกเพศทุกวัย ตามความถนัด ความสนใจ และความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคล ตลอดจนสนองความประสงค์และความต้องการความ จำเป็นทั้งบุคคลและสังคม

5. หลักการศึกษาตลอดชีวิต โดยเหตุที่ว่าตามธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์ ต้องเรียนรู้กันตลอดชีวิตการเรียนรู้ทั้งหลายทั้งปวง เป็นภารกิจอย่างหนึ่งที่มนุษย์จะต้องศึกษาหา ความรู้โดยตนเอง ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ปรับตนเองให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่มี อิทธิพลต่อชีวิตและการทำงาน และเพื่อที่จะได้สามารถดำเนินชีวิตและดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข จนถึงวาระสุดท้าย

6. หลักการระดมสรรพกำลังทั้งปวงที่มีอยู่ในสังคม โดยถือว่าการศึกษาคือ เป็น ภารกิจทั้งของบุคคลและสังคม ดังนั้นทั้งบุคคลและสังคมตลอดจนสถาบันต่างๆ ในสังคมจะต้อง ระดมกำลังและบรรดาทรัพยากรทั้งหลายทั้งปวง เพื่อก่อให้เกิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และให้สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

7. หลักการศึกษาเพื่อปวงชน โดยถือว่าการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็น การศึกษาเพื่อคนทุกคน ทุกอาชีพ ทุกวัย ทุกเพศ ทุกเวลา ทุกสถานที่ ไม่มีอาณาเขตและไม่มีอะไร ที่จะมาเป็นกำแพงขวางกั้นในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.5 กิจกรรมของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน หน่วยงานที่รับผิดชอบและมีหน้าที่ใน การวางแผนการศึกษาในระดับชาติ ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนัก นายกรัฐมนตรี และมีหน่วยงานในเครือข่ายที่นำนโยบายในการศึกษาไปแปลงแผน เพื่อให้ไปสู่ การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการซึ่งนับเป็นหน่วยงานหลักในการ

วางแผนการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งจะเน้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น แต่ยังมีหน่วยงานบางหน่วยงานที่จัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ กรมอาชีวศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล สถาบันราชภัฏ และ กระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

สำหรับกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบัน สามารถจัดแบ่งเป็น 3 กลุ่มกิจกรรมใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภท ดังนี้ กิจกรรมประเภทให้ความรู้ หรือการศึกษาพื้นฐาน กิจกรรมประเภทให้ความรู้และทักษะทางด้านวิชาชีพ กิจกรรมประเภท ให้ประชากรข่าวสารข้อมูล ดังมีรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมประเภทให้ความรู้หรือการศึกษาพื้นฐาน

กิจกรรมในกลุ่มนี้เป็นกิจกรรมที่จัดเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความสามารถในการอ่านเขียน มีความรู้ในการคิดคำนวณ รู้เรื่องราวที่จำเป็นและเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน สภาพแวดล้อม สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม อันจะเป็นความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิตหรือจะพัฒนาความรู้ในระดับสูงขึ้นไป ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การส่งเสริมการรู้หนังสือ กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง กิจกรรมการฝึกอบรมในชนบท สำหรับการส่งเสริมการรู้หนังสือ เช่น การสอนอ่านเขียน โครงการณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ส่วนกิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง เช่น การศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญเทียบเท่าระดับชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย (ซึ่งมีทั้งวิธีเรียนด้วยตนเอง เรียนโดยระบบทางไกล และเรียนแบบชั้นเรียน) ส่วนกิจกรรมประเภทการรู้หนังสือ เช่น การฝึกอบรมแม่บ้านและเยาวชนในด้านอาชีพและพัฒนาครอบครัว

2. กิจกรรมประเภทการให้ความรู้และทักษะทางด้านวิชาชีพ

กิจกรรมในกลุ่มนี้จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้ให้การอบรมทางด้านวิชาชีพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เกี่ยวกับอาชีพในท้องถิ่น อาชีพที่เพิ่มพูนรายได้ ทั้งนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีความรู้มีทักษะในวิชาชีพเฉพาะอย่าง เพื่อจะนำมาปรับปรุงอาชีพของตนหรือสร้างอาชีพใหม่เพื่อเพิ่มพูนรายได้ ตัวอย่างกิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การจัดการศึกษาอาชีพตามหลักสูตรกลุ่มสนใจ การจัดการศึกษาตามหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ และการจัดการศึกษาตามหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น เช่น ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหารขนม ช่างฝีมือ พิมพ์ดีด การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน การปลูกพืชหมุนเวียน การทอผ้า การทำเครื่องจักสาน เป็นต้น

3. กิจกรรมประเภทให้บริการข่าวสารข้อมูล

กิจกรรมประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับความรู้และข่าวสารต่างๆ ที่ทันต่อเหตุการณ์ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าวหมู่บ้าน อุทยานการศึกษา การจัดรายการวิทยุและ

โทรทัศน์ เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับการเกษตร ราคาผลผลิต ข่าวสารบ้านเมือง สุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การบริการข่าวสารความรู้ อาจทำได้โดยการเผยแพร่ผ่านสื่อความรู้ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ แผ่นพับ ใบปลิว โปสเตอร์ หนังสือ รายการวิทยุกระจายเสียง รายการวิทยุ โทรทัศน์ หรืออาจจัดกลุ่มให้ความรู้วิชาการ ในบางเรื่อง กิจกรรมที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน หอกระจายข่าว พิพิธภัณฑสถานเคลื่อนที่ เป็นต้น

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาและทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

2.1 ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษา

บรรจง จันทรสา (www.edu.swu.ac.th/) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการศึกษา (Theory of Education) โดยทั่วไปว่าประกอบด้วยแนวคิดพื้นฐานในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจุดหมาย (Assumptions about Ends)

ตามแนวคิดนี้ถือว่า การศึกษาเป็นเครื่องมืออันหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างสรรค์สังคม จึงต้องคำนึงถึงจุดหมายนั้นๆ (ends) อันเป็นจุดหมายที่พึงประสงค์สำหรับสังคม เมื่อทราบจุดหมายที่แน่ชัดแล้ว ก็จะนำมากำหนดเป็นจุดหมายทางการศึกษาขึ้น ดังนั้นทฤษฎีการศึกษาจึงต้องมีแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับคุณค่าอันเป็นที่ยอมรับกันได้ การศึกษานั้นจะก่อให้เกิดคุณค่าสูงสุดต่อสังคมและต่อบุคคล หากพิจารณาทฤษฎีการศึกษาของนักปรัชญาในอดีต เช่น เพลโต จอห์น ลอค และจอห์น ดุย เป็นต้น ก็จะพบว่าทฤษฎีการศึกษาเหล่านี้จะเริ่มต้นด้วยการกำหนดแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับจุดหมายที่จะก่อให้เกิดคุณค่าต่อสังคม เช่น พิจารณาว่าการศึกษาควรจะดำเนินไปเพื่อสร้างสรรค์สังคมแบบใด บุคคลควรจะได้รับการศึกษาในแนวใด นั่นคือกำหนดแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ “คนในอุดมคติ” และ “สังคมในอุดมคติ” และจึงจะนำไปกำหนดจุดหมายทางการศึกษา และสร้างเป็นทฤษฎีการศึกษาขึ้นมา

2. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ (assumptions about the nature of man)

ทฤษฎีการศึกษาตามแนวคิดนี้ หมายถึง ธรรมชาติของผู้ที่จะได้รับการศึกษาหรือผู้เรียน กล่าวคือธรรมชาติของมนุษย์ย่อมเป็นสิ่งที่สามารถปรับได้ หล่อหลอมได้ หรือปั้นได้ ถ้าคนเราเกิดมามีพฤติกรรมที่คงที่ตายตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้แล้ว การศึกษาก็คงจะไม่มี ความหมายและหมดความจำเป็น แต่แนวคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์นี้ก็ยังมีผู้เห็นในแนวทางที่แตกต่างกันออกไปอีกมากมาย บางฝ่ายเห็นว่าโดยธรรมชาติที่เด็กมีลักษณะคือออกไปในทางที่เลว หากปล่อยไปตามธรรมชาติดังกล่าวก็จะนำไปสู่ทางชั่วร้ายได้ ดังนั้นผู้ใหญ่จึงจะต้องเป็นฝ่ายนำและควบคุม บางฝ่ายเห็นว่าลักษณะที่ติดตัวมาที่เด็กโดยธรรมชาติ เป็นลักษณะที่เป็นบาปติดตัวมาโดยกำเนิด นักปรัชญาบางฝ่ายมีความเห็นตรงกันข้าม เช่น รูโซ

และลูกศิษย์เห็นว่าเด็กนั้นโดยธรรมชาติจะเป็นคนดี คือ ดีมาโดยกำเนิด หากเด็กกลับกลายเป็นในทางที่ชั่วร้ายแล้ว ก็เป็นเพราะเขาถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการใส่ใจดูแลที่ดี นอกจากนั้นรูโซยังต่อต้านแนวคิดของคนทั่วไปในสมัยศตวรรษที่ 18 ที่คนยุคนั้นกระทำต่อเด็กเสมือนกับเขาเป็นผู้ใหญ่ รูโซเห็นว่าเด็กก็คือเด็ก เด็กไม่ใช่ผู้ใหญ่ตัวเล็ก เด็กมีธรรมชาติความต้องการ ความรู้สึกนึกคิดเป็นไปตามวัยของเขา ฉะนั้นการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงธรรมชาติด้านพัฒนาการของเด็ก

3. แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ (assumptions about the nature of Knowledge)

แนวคิดนี้มาจากการถกเถียงเกี่ยวกับธรรมชาติของความรู้ กล่าวคือ ความรู้ที่แท้จริงนั้นมีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงความเห็นในเรื่องนั้นๆ โดยแนวคิดนี้คิดว่าความรู้นั้นเป็นสิ่งเป็นไม่ได้และมีอยู่จริง มีคนจำนวนน้อยเท่านั้นที่ชอบคิดอย่างจริงจัง และเกิดความสงสัยในความเป็นไปได้ของความรู้ที่แท้จริง บางทศนะก็เห็นแตกต่างในเรื่องคุณค่าและความเป็นไปได้ของความรู้ เพลโต ก็มีความเห็นว่าความรู้ที่ควรจะได้ชื่อว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงนั้น ได้แก่ ความรู้ที่มีความใกล้เคียงกับความรู้ทางคณิตศาสตร์ เพราะความรู้ประเภทนี้เท่านั้นที่มีความแน่นอน ส่วนความรู้ประเภทอื่นๆ เป็นเพียงความเห็นหรือไม่ก็เชื่อถือไม่ได้ ส่วนนักคิดคนอื่นๆ ก็มีความคิดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการเห็นที่แตกต่างกันในลักษณะเช่นนี้ก็จะนำไปสู่ทฤษฎีการศึกษาที่มีหลักการและวิธีการที่แตกต่างกัน แต่ประเด็นที่สำคัญก็คือไม่ว่าจะเป็นทฤษฎีการศึกษาใด ย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับอาศัยแนวคิดพื้นฐานในด้านที่ว่า การศึกษานั้นควรจะต้องทำอะไรให้แก่ผู้เรียน และวิธีใดที่จะเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุดที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน

ผลจากการที่ได้อาศัยแนวคิดพื้นฐานทั้ง 3 ด้าน มาเป็นองค์ประกอบในการกำหนดทฤษฎีต่างๆ ไปทางการศึกษา จึงทำให้มีทฤษฎีการศึกษาที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายอยู่ 2 ลักษณะ คือ แนวการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมหรืออนุรักษ์นิยม (traditional approach) กับการศึกษาแนวใหม่หรือแบบพัฒนาการ (progressive approach) ดังนี้

1. แนวการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมหรืออนุรักษ์นิยม (traditional approach)

การศึกษาแบบอนุรักษ์นิยมนั้นถือว่า เด็กหรือผู้เรียนมักจะไม่นชอบการศึกษาเล่าเรียน ด้วยเหตุนี้การสอนเด็กให้เกิดการเรียนรู้หรือการให้การศึกษาแก่เด็ก จึงต้องเป็นการชี้นำ การบังคับ และเข้มงวด เด็กจะต้องถูกนำมาให้รับการศึกษาในโรงเรียน ครูจะต้องเป็นผู้กระทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ลักษณะของแนวคิดนี้จะเน้นความสำคัญของ “เนื้อหาวิชา” ที่เด็กจำเป็นต้องเรียนรู้ ถือว่าการศึกษานั้นเป็นการสะสมความรู้และทักษะที่สำคัญๆ และมีคุณค่า และลักษณะของความรู้หรือเนื้อหาวิชาจะต้องเป็นวิชาที่เด่นๆ และมีความสำคัญ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาประวัติศาสตร์ วรรณคดี และอื่นๆ เปรียบได้กับการจัดให้มีอัครภริยา

2. การศึกษาแนวใหม่หรือแบบพิพัฒนาการ (progressive approach)

การศึกษาแนวใหม่หรือการศึกษาแบบพัฒนาการหรือแบบยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (child centered) นั้น เป็นวิธีการศึกษาที่ใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น โดยอาศัยแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็ก และธรรมชาติของความรู้ในลักษณะที่แตกต่างจากแบบอนุรักษนิยม คือ เห็นว่าเด็กนั้นโดยธรรมชาติมีแรงกระตุ้นให้เกิดความสนใจและความอยากรู้อยากเห็นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเห็นว่าความรู้และทักษะนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาศักยภาพของเด็ก และเป็นสิ่งที่ช่วยให้เด็กมี “ความงอกงาม” ขึ้นมาจากภายใน การศึกษานั้นไม่เป็นเพียงการหยิบยื่นบางสิ่งให้แก่ผู้เรียนโดยครู แต่จะเป็นกิจกรรมที่จะต้องร่วมมือกันระหว่างครูกับนักเรียน หรือระหว่างผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมเช่นนี้จะส่งเสริมให้เด็กเกิดการริเริ่ม สำรวจสิ่งทั้งหลายที่อยู่รอบตัว และค้นหาสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ครูจะคอยให้ความช่วยเหลือเท่าที่จำเป็น เพื่อเป็นหลักประกันว่านักเรียนจะได้รับการกระตุ้นทางปัญญา และให้โอกาสที่จะได้รับการพัฒนา การเรียนการสอนก็จะเปลี่ยนไปจากสภาพเดิมที่ใช้ห้องเรียนที่มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มาเป็นการเรียนโดยให้เด็กมีโอกาสได้ค้นคว้าอย่างเสรี ค้นหาวิธีการ และสำรวจกิจกรรม โดยนักเรียนเอง หลักสำคัญก็คือจะไม่แยกประสบการณ์ของเด็กออกเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือวิชาอื่นๆ เพราะความรู้นั้นไม่ใช่รายวิชาที่จะแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด นักการศึกษาแนวใหม่จะหลีกเลี่ยงการแบ่งเนื้อหาที่จะเรียนออกเป็นรายวิชา และจะไม่จัดหลักสูตรแบ่งเนื้อหาที่จะเรียนออกเป็นรายวิชา แต่จะจัดในลักษณะเป็นกิจกรรมบูรณาการ

2.2 ทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่

สัว์ฉน์ วัฒนวงศ์ (2529 : 57 – 58) ได้สรุปพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ตามแนวความคิดของ Knowles ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจ ผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าหากว่าตรงกับความต้องการและความสนใจในประสบการณ์ที่ผ่านมา
2. สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะเกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้าให้ตัวผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน คือ ยึดถือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใหญ่เป็นหลัก
3. การวิเคราะห์ประสบการณ์ คือ วิเคราะห์ประสบการณ์ของผู้ใหญ่แต่ละคนที่จะนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน
4. ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง ผู้ใหญ่มีความรู้สึกต้องการที่จะสามารถนำตนเองได้ ฉะนั้นบทบาทของผู้สอนควรเป็นผู้ร่วมเรียน แล้วประเมินผลว่าผู้เรียนคล้อยตามหรือไม่เท่านั้น

5. ความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้ใหญ่มักจะมีความแตกต่างระหว่างบุคคล ฉะนั้นในการสอนผู้ใหญ่ควรต้องคำนึงถึง รูปแบบการเรียนการสอน เวลา สถานที่ และ ความสามารถในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่แต่ละคน

โรเจอร์ (Roger, 1951 อ้างถึงใน อรุณ รักธรรม 2537 : 9-10) ได้ให้ แนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้และการรับรู้ของผู้ใหญ่ไว้ดังนี้

1. ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้มาก ถ้าหากเขารับรู้ว่ามีสิ่งที่เขาเรียนรู้แล้วนั้นจะมีส่วนช่วย รักษาไว้หรือช่วยเสริมสร้างโครงสร้างภายในตัวของเขาเอง สิ่งสำคัญก็คือทำอะไรที่จะทำให้ การเรียนรู้นั้นเกี่ยวข้องกับผู้เรียน โดยตรงให้มากที่สุด
2. ผู้ใหญ่มีแนวโน้มที่จะต่อต้านโดยการปฏิเสธ หรือบิดเบือนกิจกรรม หรือ ประสบการณ์ที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในองค์กรของเขา
3. หากผู้ใหญ่ตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่ถูกข่มขู่ เขาจะยังคง ยืนหยัด ไม่ยอมยี่ดหุ่ยหรือจะไม่ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้น แต่ถ้าหากรู้สึกว่ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่รู้สึกว่ปลอดภัย ปราศจากการข่มขู่ ก็จะยอมรับและปรับตัวเองให้เข้ากับ ประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ได้
4. สถานการณ์ในการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการ เรียนรู้ได้เป็นอย่างมาก ต้องมีการอำนวยความสะดวกและการยอมรับความแตกต่างในการ เรียนรู้ของผู้ใหญ่

มัลคัม เอส โนลส์ (Malcolm S. Knowles 1950 อ้างถึงใน คาร์ตัน กาญจนภา 2540 : 61) ได้ให้ข้อเสนอแนะและหลักเกณฑ์ในการสอนผู้ใหญ่ไว้ ดังนี้

1. ควรมีความเข้าใจและเห็นด้วยกับจุดมุ่งหมายของวิชาที่เรียน นั่นคือถ้า ต้องการให้ผู้ใหญ่เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว เขาควรได้ทราบถึงจุดมุ่งหมายทั่วไปของวิชา นั้น โดยที่เขาต้องมองเห็นภาพโดยส่วนรวมได้อย่างชัดเจนและทิศทางที่จะดำเนิน ไปในการ เรียนรู้ ดังนั้น จึงมีความสำคัญในการอธิบายถึงรายละเอียดของวิชา เป้าหมายที่แจ่มชัดให้ผู้เรียน ได้รับความทราบในการพบกันครั้งแรก
2. ควรจะมีความต้องการที่จะเรียนรู้ในการจัดการศึกษาเรามากคาคะเนว่า นักศึกษาส่วนมากมาเข้าเรียนด้วยความต้องการที่จะเรียน เนื่องจากโดยทั่วๆ ไปแล้วเขามาด้วย ความสมัครใจ แต่ในบางครั้งครูผู้สอนผู้ใหญ่ก็อาจจะต้องคำนึงถึงการให้กำลังใจเพื่อช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความต้องการเรียนด้วย ความต้องการนี้ต้องเกิดจากความรู้สึกว่ ตัวเองมีความ สามารถที่จะบรรลุความสำเร็จได้ โดยการได้รับความเห็นใจและเข้าใจจากครูผู้สอน
3. บรรยากาศในการเรียนและสถานการณ์ของการเรียนรู้ควรเป็นกันเอง เนื่องจากการมีปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มเป็นแหล่งของการเรียนรู้ที่มีความสำคัญยิ่ง ผู้สอน ควรมีความรับผิดชอบในการสร้างบรรยากาศ และอำนวยความสะดวกสำหรับการอภิปรายกลุ่ม

ทัศนคติการยอมรับและความเคารพยกย่อง จะเป็นบุคลิกภาพที่สำคัญของครูผู้สอนในการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเอง นอกจากนั้นแล้วครูผู้สอนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึก และแนะนำตัวเอง และให้อธิบายรายละเอียดย่อ ๆ เกี่ยวกับประสบการณ์และความสนใจ ถ้าหากผู้สอนแสดงบทบาทของตนเองในฐานะผู้เรียนมากกว่าความเป็นผู้สอนแล้ว เขาย่อมได้รับความสำเร็จมากยิ่งขึ้น

4. สถานการณ์ทางกายภาพต่างๆ ไป ควรเป็นที่พึงพอใจสำหรับผู้เรียน ได้แก่ การจัดโต๊ะ เก้าอี้ และเครื่องมือเครื่องใช้ ควรจะได้รับการพิจารณาเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความสุขสบายตามที่ต้องการมีความสัมพันธ์กับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่มตัวอย่าง เช่น ถ้าต้องการให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันโดยเสรีแล้วผู้เรียนควรหันหน้าเข้าหากันเพื่อจะได้อภิปรายกันอย่างเต็มที่

5. ผู้เรียนควรได้มีส่วนร่วมในการเรียน และมีความรับผิดชอบต่อกระบวนการเรียนรู้ เพราะว่าวิธีการที่ดีที่สุดในการเรียนรู้ คือ การกระทำ (Learning by doing) ถ้าหากผู้เรียนได้กระทำบางอย่างหรือพูดแสดงความคิดเห็นบางอย่างก็ย่อมจะดีกว่า การที่เพียงแต่เฝ้ามองคนอื่นเฉยๆ เท่านั้น โดยทั่วไปนั้นผู้เรียนที่กระตือรือร้นและมีชีวิตชีวาจะเรียนรู้ได้มากกว่าผู้เรียนจะเรียนได้มากขึ้นถ้าหากเขารู้สึกได้ว่าตัวเขามีความรับผิดชอบต่อกระบวนการภายในกลุ่ม ด้วยเหตุนี้ผู้สอนที่ฉลาดควรใช้วิธีการหลายๆ ด้านเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มที่สามารถจัดดำเนินการด้วยตนเองจะได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้มากกว่ากลุ่มที่ต้องอาศัยครูสอน

6. การเรียนรู้ที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องและใช้ประสบการณ์ของผู้เรียนให้เป็นประโยชน์ในการเสนอแนวคิดและความรู้นั้น ถ้าหากมีความหมายต่อผู้เรียนแล้ว ผู้สอนควรจะปรับให้เข้ากับประสบการณ์ของผู้เรียนทั้งหลายด้าน ผู้ใหญ่โดยทั่วๆ ไปนั้น เรียนโดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ใหม่กับประสบการณ์เดิม หรือด้วยการโยงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ยังไม่รู้ไปหาสิ่งที่รู้แล้ว นอกจากนั้นประสบการณ์ของผู้เรียนที่เสนอต่อชั้นเรียนนับว่าเป็นแหล่งของความรู้ที่มีคุณค่ามาก สมาชิกของชั้นเรียนผู้ใหญ่ผู้นั้นมักจะมีประสบการณ์ที่มีคุณค่าแตกต่างกันออกไป ที่จะทำให้ทุกๆ คนได้รับประโยชน์ร่วมกัน

7. ครูผู้สอนควรรู้เนื้อหาวิชาที่ตนสอนเป็นอย่างดี ถ้าหากครูจะช่วยแนะนำการเรียนการสอนให้ได้ผลดี เขาจะต้องมีความรู้ในวิชาที่เชี่ยวชาญ ต้องรู้ถึงเอกสารและตำราทางวิชาการในสาขานั้นอย่างดี เพื่อจะได้ช่วยแนะนำแหล่งความรู้แก่ผู้เรียนที่จะได้ค้นคว้าต่อไป รวมทั้งจะได้จัดการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสมด้วย

8. ผู้สอนควรมีความกระตือรือร้นเกี่ยวกับวิชาที่สอนและการสอนวิชานั้นๆ ด้วย โดยที่มีความกระตือรือร้นนั้นสามารถถ่ายทอดไปยังผู้เรียนได้ด้วย ครูที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าตัวเองมีความกระตือรือร้นและพึงพอใจในการสอน จะมีผลทำให้นักเรียนเป็นผู้กระตือรือร้นและเอาใจใส่ในการเรียนด้วยความกระตือรือร้นนับได้ว่าเป็นแรงจูงใจที่ดีที่สุดสำหรับการเรียนรู้

9. นักศึกษาผู้ใหญ่ควรได้เรียนรู้ไปตามระดับความสามารถของตนเอง เนื่องจากในชั้นเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่ นั้น มีความแตกต่างกันในด้านของประสบการณ์ การศึกษาความถนัดทางการเรียน ความเข้าใจและความสามารถอย่างมากมาย ดังนั้น การจัด การเรียนการสอนจึงควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในแง่ต่างๆ

10. วิธีการสอนที่ใช้กับนักศึกษาผู้ใหญ่ ควรแตกต่างและผันแปรกันไป ในแต่ละโอกาสหรือสถานการณ์ของการสอน ครูที่สอนนักศึกษาผู้ใหญ่สามารถเลือกใช้วิธีการสอน ได้หลายรูปแบบตามความเหมาะสม

11. ครูผู้สอนควรมีความรู้ลึกทางด้านภารกิจของงาน ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่มี ความสำคัญต่อทัศนคติของครูที่เขาควรยอมรับว่า ประสบการณ์ในด้านการสอนนั้นช่วยให้ เขามีโอกาสในการพัฒนาตนเอง ถ้าหากครูกคิดว่าตัวเองเป็นเสมือนผู้เรียนคนหนึ่งด้วยแล้ว ปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อนักศึกษาจะเป็นการกระตุ้น ได้มากกว่า การที่เขามีความคิดว่าตัวเองมีความรู้ดี ที่สุดแล้ว นอกจากนั้นแล้วทัศนคติของครูยังเป็นพลังที่เข้มแข็งในการชี้ถึงบรรยากาศทางกลุ่ม และทัศนคติของนักศึกษาด้วย

12. ครูผู้สอนควรมีแผนงานที่ยืดหยุ่นเกี่ยวกับการสอน ซึ่งจะช่วยให้ทั้งครูและ นักศึกษาได้มีแนวคิดที่ชัดเจนว่า เขากำลังทำอะไรอยู่ และจะทำอะไรต่อไปถ้าหากสามารถ เปลี่ยนแปลงการสอนได้ โดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตกลงกัน

บรูเนอร์ (Bruner, 1968 : 40 – 42 อ้างถึงใน จลองศรี พลโยธา 2528 : 56) ได้กล่าวว่าการสอนผู้ใหญ่ควรยึดหลักสี่ประการคือ

1. การสอนโดยเน้นประสบการณ์เพื่อโน้มน้าวหรือจูงใจ ผู้เรียนให้ความ สนใจในสิ่งที่เรียน และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะเรื่อง
2. การสอนจะต้องคำนึงถึงเนื้อหาความรู้ (body knowledge) ที่จะนำมาใช้ สอนว่าจะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนเพียงใด เพื่อให้การเรียนมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเนื้อหาความ รู้จักควรให้สัมพันธ์กับประสบการณ์ ความสามารถ และสภาวะของผู้เรียนด้วย
3. การสอนจะต้องคำนึงถึงลำดับ (sequence) ในการเสนอข้อมูลหรือสิ่งที่จะ เรียน คือ จะเริ่มกระบวนการอย่างไร ตามขั้นตอนความเหมาะสมของเนื้อหาและการนำเสนอ ข้อมูลต่างๆ
4. การสอนจะต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยา หรือลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ คือ ผู้เรียนต้องการคำชม หรือลงโทษ หรือการเสริมแรง (reinforcement) ซึ่งครูจะต้องรู้จักการ ใช้หลักจิตวิทยาเหล่านี้ตามความเหมาะสม

การสอนผู้ใหญ่ควรให้สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของผู้เรียน โดยบทบาท ของผู้สอนเป็นผู้ร่วมเรียนในบรรยากาศที่เป็นกันเอง นำประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้ให้เกิด

ประโยชน์ในการเรียนการสอน และใช้ปัญหาของผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงรูปแบบ ลักษณะของผู้เรียนแต่ละคน เวลา และสถานที่

กรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะต้องประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2538 : 6)

1. ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ อย่างเต็มที่
2. ได้รับการสนใจ และมองเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเรียน
3. สิ่งที่ยุเรียนนั้นสนองความต้องการของตนเอง
4. สิ่งที่ยุเรียนสนองความรู้และประสบการณ์ที่มี
5. สิ่งที่ยุเรียนนั้นเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนนำไปใช้ได้ทันที
6. ผู้เรียนกับผู้สอนมีความเข้าใจกัน ให้กำลังใจผู้เรียนเสมอ
7. ผู้เรียนมีความพอใจที่จะเรียน
8. การเรียนใช้ปัญหาที่พบจริงในชีวิต เรียนรู้ด้วยวิธีแก้ปัญหาที่หลากหลาย
9. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติด้วยตนเองให้มากที่สุด
10. มีวิธีเรียนแตกต่างกัน ผู้สอนควรใช้หลายๆ อย่าง ให้เหมาะสมกับผู้เรียน

การสอนผู้ใหญ่จะแตกต่างจากการสอนเด็กและวัยรุ่นในด้าน จุดประสงค์ เนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอน การเงิน และการบริการ ดังนั้นในการสอนผู้ใหญ่ ผู้สอนจะต้องเปิดใจให้กว้าง และมีการเตรียมการสอนที่ต่างจากการสอนวัยเด็ก เพราะเป็นสิ่งสำคัญโดยจะต้องนำทฤษฎีขั้นพื้นฐานของการสอนผู้ใหญ่มาใช้

ทฤษฎีการสอนผู้ใหญ่ของ โนลส์ (Knowles, อ้างถึงใน ฉลองศรี พลโยธา 2528 : 60) มีสี่ประการ คือ

1. ความเข้าใจตนเอง (self – concept) ผู้ใหญ่จะมีบุคลิกลักษณะเป็นตัวของตัวเอง นำตัวเองได้ จึงควรจัดบรรยากาศการเรียนให้เหมาะสม ครูจะต้องแสดงความสนใจและยอมรับเคารพในเหตุผลของผู้เรียน ขณะเดียวกันก็ให้ผู้เรียนได้ตระหนักในความต้องการ และความสามารถของตนเอง ครูควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และประเมินผลตนเองได้
2. ประสบการณ์ (experience) ผู้ใหญ่สามารถนำประสบการณ์ของตนมาเป็นแหล่งความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น มีใจกว้างที่จะรับฟังแนวคิดผู้อื่นและสามารถนำประสบการณ์ในอดีตมาสัมพันธ์กับประสบการณ์ใหม่ เพื่อให้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ ฉะนั้นการเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ทดลองแก้ปัญหาด้วยตนเองจะทำให้ผู้ใหญ่มีความกระตือรือร้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น
3. ความพร้อมที่จะเรียน (readiness to learn) ผู้ใหญ่มีสภาวะทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างความพร้อมที่จะเรียน บทบาททาง

สังคมของผู้ใหญ่ 10 อย่างคือ เป็นลูก คู่ครอง พ่อแม่ ผู้ปกครอง ลูกจ้าง พลเรือน เพื่อน สมาชิกขององค์กร ศาสนา และผู้ใช้เวลาว่าง บทบาทดังกล่าวมีส่วนผลักดันให้ผู้ใหญ่แสวงหาทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาอาชีพ ดังนั้นสิ่งที่จะนำมาสอนผู้ใหญ่จึงควรให้เป็นเรื่องที่เหมาะสม เหตุการณ์ ประสบการณ์ และความสนใจของผู้เรียน

4. เป้าหมายของการเรียนรู้ (orientation to learning) ผู้ใหญ่มาเรียนเพื่อสนองความต้องการแบบปัจจุบันทันด่วน การจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่จึงควรเน้นความสามารถที่จะนำความรู้และทักษะไปใช้ประโยชน์แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้

ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่หรือมีวุฒิภาวะที่มีความเป็นผู้ใหญ่นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบสำคัญต่างๆ มากมาย นอกเหนือจากการเป็นนักเรียนที่เรียนเต็มเวลา ลักษณะสำคัญของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ สตาฟต์ (Staff อ้างถึงใน วิศนีย์ ศิลตระกูล 2545 : 31) ได้เปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ (Adult characteristics) กับเด็ก ดังนี้

1. ผู้ใหญ่พึ่งพาตนเองในการจัดหาทางด้านวัตถุและการจัดการกับชีวิต ถึงแม้เขาต้องการได้รับการสนับสนุนทางด้านจิตใจจากคนอื่นก็ตาม แต่ส่วนใหญ่เขาก็พึ่งตนเอง
2. ผู้ใหญ่รับรู้ว่าตนคือผู้ที่ต้องทำงาน โดยอาจเป็นพนักงานหรือเป็นพ่อแม่ ฯลฯ เขาจะเรียนรู้ต่อจากประสบการณ์เดิมที่เขาได้อยู่เพื่อสร้างความสำเร็จให้กับตนเอง
3. ผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อเขาเรียนรู้ว่าผลผลิตจากระบวนการเรียนรู้เป็นสิ่งที่มีคุณค่า ช่วยให้เขาเกิดพัฒนาด้วยตนเอง และสามารถทำให้เขาประสบความสำเร็จได้
4. ผู้ใหญ่มักมีความคิดที่แตกต่างออกไปมากเกี่ยวกับสิ่งสำคัญที่เขาจะต้องเรียนรู้
5. ผู้ใหญ่ย่อมมีความแตกต่างกันทั้งด้านอายุและพื้นฐานการศึกษา
6. ผู้ใหญ่รับรู้เรื่องของเวลาแตกต่างไปจากเด็ก โดยเขาใส่ใจอย่างมากในการใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ
7. ผู้ใหญ่มีประสบการณ์กว้างขวางจำนวนมาก ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่การเรียนรู้ใหม่ๆ ได้
8. ผู้ใหญ่ส่วนมากเรียนรู้ช้ากว่าเด็ก แต่ก็สามารถเรียนรู้ได้เช่นเดียวกัน
9. ผู้ใหญ่มีแนวโน้มที่จะปฏิเสธหรืออธิบายข้อมูลใหม่ที่ได้รับ ไปอีกทางหนึ่งซึ่งตรงข้ามกับความเชื่อของเขา
10. ความพร้อมของผู้ใหญ่ในการเรียนรู้ มีความเชื่อมโยงกับความจำเป็นของเขา และความจำเป็นนั้นก็สัมพันธ์กับบทบาทในฐานะของการเป็นพนักงาน คู่สามีภรรยา การเป็นพ่อแม่ ฯลฯ และเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในชีวิต เช่น การหย่าร้าง การสิ้นสุดความรัก การเกษียณอายุ และอื่นๆ
11. ผู้ใหญ่สนใจเรียนในสิ่งที่เขาสามารถนำไปใช้ได้ทันที

12. ผู้ใหญ่ได้รับแรงจูงใจภายใน (internally motivated) เพื่อการเรียนรู้โดย
ความรู้สึกลงในคุณค่า ความใฝ่ฝันของตนเอง ความสำเร็จที่คาดหวังไว้ ฯลฯ

13. ผู้ใหญ่มีความคาดหวังซึ่งเป็นรูปแบบที่ดีของการเรียน แต่บางครั้งอาจเป็น
ผลเสีย เพราะเขาฝึใจกับประสบการณ์การเรียนในระบบที่ไม่ประทับใจนั้น

การจัดการเรียนการสอนผู้ใหญ่ มีองค์ประกอบหลายๆ ด้านด้วยกัน โดยเฉพาะ
อย่างยิ่งด้านครูผู้สอนบทบาทของครูผู้สอนจะอยู่ในฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อการเรียนรู้

3. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของผู้ต้องขังในเรือนจำและ ทัณฑสถาน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของผู้ต้องขัง (กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2546 : 12) มีหลักการ
ดังนี้

1. หลักการ

1.1 เป็นการศึกษาสำหรับผู้พ้นเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ

1.2 เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้ที่พลาดโอกาสและขาด
โอกาสได้รับการศึกษาในระบบหรือห่างไกลในพื้นที่ที่สถานศึกษาในระบบ

1.3 เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เน้นการเรียนรู้แบบ
บูรณาการ และการปฏิบัติจริงสอดคล้องกับวิถีชีวิตนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการ
ประกอบอาชีพได้ทันที

1.4 เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้เห็นคุณค่าและมีความ
เชื่อมั่นในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนแสวงหาความรู้ในการพัฒนาตนเองและสังคม
อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.5 เป็นการศึกษาที่ให้คุณค่าความรู้ ประสบการณ์ และอาชีพของผู้เรียน โดย
สามารถนำมาเทียบโอนเป็นผลการเรียนตามหลักสูตรได้

1.6 ส่งเสริมให้บุคคล องค์กร ชุมชนในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. การจัดสาระการเรียนรู้

การจัดการศึกษาตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ได้ยึด
สาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยได้มีการปรับสาระ

การเรียนรู้ในแต่ละระดับการศึกษาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน ดังนี้

2.1 สารการเรียนรู้ที่ต้องเรียนในแต่ละระดับการศึกษา สารการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียนมี 8 หมวดวิชา ประกอบด้วย กลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ได้แก่ หมวดวิชาภาษาไทย หมวดวิชาคณิตศาสตร์ หมวดวิชาวิทยาศาสตร์ และหมวดวิชาภาษาต่างประเทศ และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ได้แก่ หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน หมวดวิชาทักษะชีวิต 2 หมวดวิชาทักษะชีวิต 2 และหมวดวิชาพัฒนาอาชีพ ซึ่งผู้เรียนทุกระดับการศึกษาต้องเรียนให้ครบทั้งกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์

2.2 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้นำประสบการณ์และทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ตามหลักสูตร ไปพัฒนาความสามารถของตนตามศักยภาพเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้ในหมวดวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองครบถ้วน ชุมชน และสังคม โดยใช้กระบวนการคิดเป็นในการดำเนินกิจกรรมบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มอันจะส่งผลให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความสุข ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นเงื่อนไขที่ผู้เรียนทุกคนต้องทำก่อนการจบหลักสูตร โดยผู้เรียนจะทำกิจกรรมดังกล่าวทุกภาคเรียนหรือภาคเรียนใดภาคเรียนหนึ่งรวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง โดยสามารถนำความรู้ที่ได้จากการอบรมหรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม มานับรวมเป็นกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ ทั้งนี้กิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตสามารถแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.2.1 กิจกรรมพัฒนาตนเองและครอบครัว เป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสิ่งแวดล้อมของครอบครัว เพื่อนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมชีวิต อยู่ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างมีความสุข

2.2.2 กิจกรรมพัฒนาชุมชนและสังคม เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งตลอดจนการพัฒนาสิ่งแวดล้อม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน

3. จำนวนหน่วยกิตที่ต้องเรียนตลอดหลักสูตร

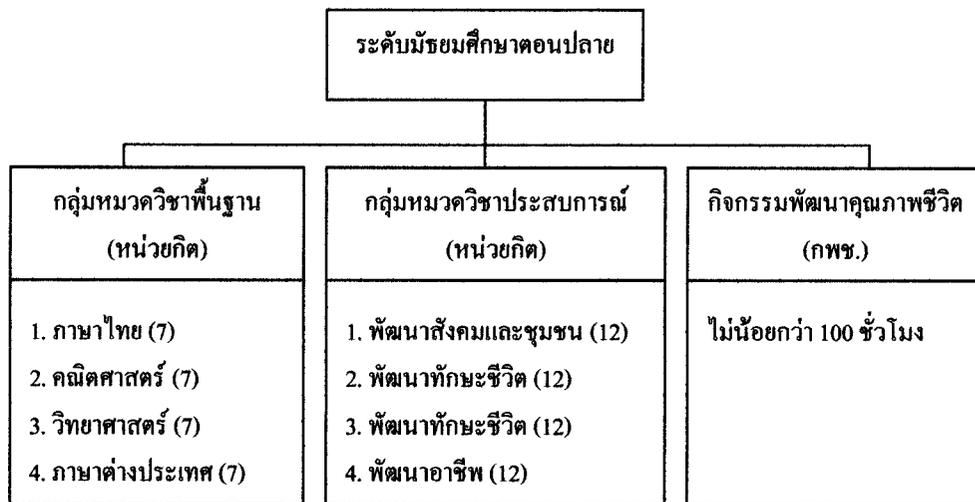
ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายผู้เรียนต้องลงทะเบียนเรียนไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต ประกอบด้วยกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 7 หน่วยกิต รวม 28 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ จำนวน 4 หมวดวิชา หมวดวิชาละ 12 หน่วยกิต รวม 48 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง

สำหรับกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายกรณีที่ผู้เรียนประสงค์จะเรียนหมวดวิชาใดวิชาหนึ่งลึกซึ้งมากขึ้น เพื่อให้มีความรู้และทักษะ เพื่อการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นสถานศึกษาสามารถพัฒนาหมวดวิชาเพิ่มเติมขึ้นได้ตามความต้องการของผู้เรียน

4. การลงทะเบียนเรียน

การลงทะเบียนเรียนในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนจะต้องลงทะเบียนเรียนตลอดหลักสูตรและระดับการศึกษาภาคเรียนละไม่เกิน 2 หมวดวิชา ยกเว้นระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ในกรณีที่ผู้เรียนมีความประสงค์ลงทะเบียนเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์เพิ่มเติมตามความต้องการของผู้เรียน สามารถลงทะเบียนเรียนเพิ่มได้อีก 1 หมวดวิชา ทั้งนี้ไม่นับรวมหมวดวิชาที่เทียบโอนผลการเรียน

5. โครงสร้างหลักสูตร การจัดโครงสร้างหลักสูตร ตามหลักเกณฑ์และวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ในแต่ละระดับการศึกษาประกอบด้วยกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน กลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีโครงสร้างหลักสูตร ดังนี้

ภาพที่ 2.1 โครงสร้างหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้เรียนต้องเรียนกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐาน 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ รวม 28 หน่วยกิต และกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์ 4 หมวดวิชา ประกอบด้วย หมวดวิชาพัฒนาสังคมและชุมชน พัฒนาทักษะชีวิต 1 พัฒนาทักษะชีวิต 2 และพัฒนาอาชีพรวม 48 หน่วยกิต รวมตลอดหลักสูตร ไม่น้อยกว่า 76 หน่วยกิต และต้องทำกิจกรรมพัฒนาชีวิต (กพช.) ไม่น้อยกว่า 100 ชั่วโมง ทั้งนี้ ผู้เรียนสามารถลงทะเบียนเรียนหมวดวิชาเพิ่มเติมตามความต้องการในกลุ่มหมวดวิชาพื้นฐานและกลุ่มหมวดวิชาประสบการณ์

6. การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แสดงพัฒนาการความก้าวหน้าและความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มตามศักยภาพ

ผู้รับผิดชอบจัดการศึกษา จะต้องจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา เพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินผลในทุกหมวดวิชา การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์และเขียน รวมทั้งการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพของผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผล ประกอบด้วย

6.1 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นการประเมินผลระดับสถานศึกษาที่กระทำควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนการสอน เพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพียงใด และเพื่อนำผลการประเมินมาพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำมาใช้ในการพิจารณาตัดสินความสำเร็จทางการศึกษาของผู้เรียนอีกด้วย การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ประกอบด้วย

6.1.1 การวัดและประเมินผลหมวดวิชา สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ ประเมินผู้เรียนใน 3 ลักษณะ คือ ประการแรก การประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียน ประการที่สอง การประเมินผลระหว่างเรียน เพื่อทราบความก้าวหน้า ทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม ค่านิยมและผลระหว่างเรียน อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินให้ประเมินตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อันเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินให้ประเมินต่อเนื่องควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน และประการที่สาม การประเมินผลปลายภาคเรียนเพื่อทราบผลการเรียนรู้ตามสาระและมาตรฐานการเรียนรู้โดยภาพรวม ทั้งนี้อัตราส่วนคะแนนการวัดและประเมินผลระหว่างภาคเรียนและปลาย

ภาคเรียนขึ้นอยู่กับคณะกรรมการประเมินผลของสถานศึกษาและกรรมการศึกษานอกโรงเรียน การประเมินผลการเรียนรู้หมวดวิชาให้ระดับผลการเรียนเป็น 5 ระดับ คือ 4 (ดีมาก) 3 (ดี) 2 (ปานกลาง) 1 (ผ่าน) และ 0 (ไม่ผ่าน) ทั้งนี้กระบวนการและวิธีการประเมินผลจะต้องให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมในกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ด้วย โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติจริง ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้

6.1.2 การประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิต ผู้เรียนต้องเข้าร่วมและผ่านการประเมินกิจกรรมพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษา กำหนด ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ผ่านและไม่ผ่าน

6.1.3 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาจะต้องประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนทุกคน ผลการประเมินเป็น ดีมาก ดี และพอใช้

6.1.4 การประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน สถานศึกษาต้องประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียนของผู้เรียนทุกคน ผลการประเมินให้เป็น ดีมาก ดี และพอใช้

6.2 การประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในภาคเรียนสุดท้ายของทุกระดับ ได้แก่ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย เข้ารับการประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติ ในหมวดวิชาที่สำคัญตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด การประเมินคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนระดับชาติไม่มีผลต่อการได้หรือตกของผู้เรียน แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายสถานศึกษา รายอำเภอ รายจังหวัด รายภาค และภาพรวมของประเทศ เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของสถานศึกษาต่อไป

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน มีกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศสภานิติบัญญัติโคของกฎหมายหรือข้อบังคับขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้มีบัญญัตินั้นเป็นอันบังคับมิได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับนี้ได้เน้นความสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพประชากรให้ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และเพื่อให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม ตามมาตราสำคัญ ดังนี้

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอภาคกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาของประชาชน ทั้งนี้ต้องจัดให้มีคุณภาพและมีความเสมอภาค รวมทั้งจัดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติเกิดขึ้น จึงทำให้หน่วยงานที่วางแผนนโยบายทางการศึกษาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งประชาชนไทยได้ร่วมกันผลักดัน จึงทำให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

2. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ใช้ในปัจจุบัน ได้กำหนดให้รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่างๆ เร่งรัดการศึกษา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ รวมทั้งในการจัดการศึกษาของรัฐให้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่นและเอกชนตามที่กฎหมายบัญญัติ และให้ความคุ้มครองการจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชน ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ดังนั้น พระราชบัญญัตินี้จึงเป็นแม่บทในการบริหารจัดการศึกษาอบรม ที่สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 3 ระบบการศึกษา มาตรา 15 ให้อธิบายการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษาการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

การประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้ คือ เนื่องจากรัฐบาลมีนโยบายปฏิรูประบบราชการ โดยให้แยกภารกิจเกี่ยวกับงานด้านศิลปะและวัฒนธรรมไปจัดตั้งเป็นกระทรวงวัฒนธรรม และโดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงการบริหารและจัดการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบกับสมควรให้มีคณะกรรมการการอาชีวศึกษาพิจารณาเสนอแนะนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐาน และหลักสูตรการอาชีวศึกษาทุกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ สนับสนุนทรัพยากร ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการอาชีวศึกษาด้วย

4. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับผู้ต้องขัง ดังนี้

1. พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พุทธศักราช 2479 ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง มีดังนี้

1.1 พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 27 อธิบดีมีอำนาจออกข้อบังคับว่าด้วยการศึกษาและการอบรมผู้ต้องขัง

1.2 พ.ร.บ. ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 28 บรรดาเครื่องอุปกรณ์ในการศึกษาอบรม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ สมุดหนังสือนั้น รัฐบาลจะเป็นผู้จัดหาให้ แต่ผู้ต้องขังจะนำของตนเองมาใช้ก็ได้เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว

2. กฎกระทรวงมหาดไทย

กฎกระทรวงฯ ข้อ 51 นักโทษเด็ดขาดอายุต่ำกว่า 25 ปี ให้คำนึงถึงการศึกษาและอบรมเป็นพิเศษ

3. ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์

ข้อบังคับกรมราชทัณฑ์ ฉบับที่ 8 ลงวันที่ 11 กันยายน 2483 เรื่อง การศึกษาและอบรมผู้ต้องขัง ได้กำหนดให้มีการศึกษาอบรมแบ่งเป็น 3 สาขา คือ พุทธศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา

4. ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำสำหรับปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง

ข้อ 77 ควรมีข้อกำหนดให้ผู้ต้องขังทุกคน ได้ศึกษาต่อเท่าที่เขาสามารถจะรับการศึกษาได้ รวมทั้งการสอนศาสนาในประเทศที่จะดำเนินการได้ ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออกและผู้เยาว์วัยต้องบังคับให้เรียน และทางกรมราชทัณฑ์ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ

การศึกษาของผู้ต้องขัง พึงปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของชาติ เพื่อว่าเมื่อพ้นโทษแล้วจะศึกษาต่อได้สะดวก

5. หนังสือสั่งการกรมราชทัณฑ์

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0904/09 ลงวันที่ 15 มกราคม 2545 เรื่อง การจัดการศึกษาแก่ผู้ต้องขังที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว หนังสือสั่งการดังกล่าวมีนโยบายรณรงค์ให้เรือนจำ และทัณฑสถานเป็นเขตปลอดจากผู้ไม่รู้หนังสือ โดยจัดการศึกษาให้ผู้ต้องขังจนกระทั่งจบ การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้ต้องขังทั้งชายหญิงที่อายุไม่เกิน 25 ปี ซึ่งถือว่าเป็น ทรัพยากรบุคคลที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติในอนาคตและมีโอกาส ที่จะต้องดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมภายนอกอีกเป็นระยะเวลายาวนานอีกทั้งผู้ต้องขังในช่วงวัยนี้ ส่วนมากมิได้เป็นอาชญากรโดยสันดาน หากผู้ต้องขังรายใดมีโทษต่ำกว่า 6 เดือน ให้จัดการ ศึกษาวิชาชีพแก่ผู้ต้องขังนั้นอย่างน้อย 1 สาขาวิชา หากผู้ต้องขังรายใดมีโทษตั้งแต่ 6 เดือน ขึ้นไป ให้ผู้ต้องขังนั้นได้รับการศึกษาสายสามัญอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย ส่วนการศึกษาระดับอุดมศึกษา (มศร.) ให้เป็นไปตามความสมัครใจของผู้ต้องขัง

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0904/950 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2545 เรื่อง การจัดการศึกษาตามอัธยาศัยให้แก่ผู้ต้องขัง หนังสือสั่งการดังกล่าวได้มีนโยบายให้เรือนจำ และทัณฑสถานดำเนินการจัดการศึกษาให้ผู้ต้องขังโดยคำนึงถึงความเหมาะสม สอดคล้องกับ สภาพความเป็นอยู่ของผู้ต้องขังและส่งเสริมจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจัดแหล่งการเรียนรู้และจัด กิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งให้ผู้ต้องขังได้เรียนรู้ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสเพื่อ บูรณาการการเรียนรู้ด้วยตนเองให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0904/1086 ลงวันที่ 11 มิถุนายน 2545 เรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อให้อ่านเขียนภาษาไทยและประกอบอาชีพอิสระสำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำ/ ทัณฑสถาน โดยให้มีการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังที่ไม่เคยได้รับการศึกษาหรือไม่สามารถ อ่าน ออก เขียน ได้ จะต้องจัดบริการให้เข้ารับการศึกษาก่อนขึ้นพื้นฐานและส่งเสริมสนับสนุนความรู้ วิชาชีพพระยะสั้น และกลุ่มสนใจต่างๆ ให้แก่ผู้ต้องขังเพื่อนำความรู้ที่ได้รับไป ใช้ประกอบอาชีพ สุจริตเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติต่อไป

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0904/1159 ลงวันที่ 20 มิถุนายน 2545 เรื่อง การจัดการศึกษาผู้ต้องขังเรือนจำ/ทัณฑสถาน โดยให้ชะลอการย้ายระบายผู้ต้องขังย้ายกลับภูมิลำเนา หรืออื่นๆ สำหรับผู้ต้องขังที่กำลังศึกษาจนกว่าผู้ต้องขังจะมีการสอบเสร็จในแต่ละภาคเรียนนั้น เพื่อให้การเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของผู้ต้องขังในการโอนทะเบียนเรียน เป็นไปตามแผนการศึกษาของผู้ต้องขัง

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0904/ว.40 ลงวันที่ 2 กรกฎาคม 2545 เรื่อง แต่งตั้งผู้ต้องขังทำหน้าที่ผู้ช่วยสอนหนังสือ ซึ่งกรมฯ มีนโยบายเปิดโอกาสให้เรือนจำและทัณฑสถานแต่งตั้งผู้ต้องขังทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยสอนหนังสือได้ตามความต้องการเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระหน้าที่ให้แก่เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งมีกำลังไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้ต้องขังโดยแต่งตั้งนักโทษเด็ดขาดชั้นดีขึ้นไป ที่มีความสนใจมีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ประพฤติดี ไม่เคยทำตัวผิดวินัย รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายและได้รับการยอมรับจากผู้ต้องขังโดยทั่วไป เพื่อช่วยสอนหนังสือ โดยให้ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งได้ประโยชน์ตามกฎหมาย คือ การพักการลงโทษหรือลดวันต้องโทษจำคุกเป็นพิเศษนอกเหนือจากผู้ต้องขังรายอื่น

หนังสือกรมราชทัณฑ์ที่ มท 0904/1754 ลงวันที่ 4 กันยายน 2545 เรื่อง การจัดการศึกษาวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาการบริหารการศึกษาผู้ต้องขัง ซึ่งกรมราชทัณฑ์มีนโยบายให้เรือนจำและทัณฑสถานปรับปรุง เปลี่ยนแปลงรูปแบบ โครงสร้างทางการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาให้สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยให้ขอความร่วมมือระดมทรัพยากรจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมกำหนดแนวทางการดำเนินงานการให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาการศึกษาผู้ต้องขังให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้รับบริการทุกคน โดยแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการจัดการศึกษา

ความเป็นมาในการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

กระทรวงยุติธรรมเป็นหน่วยงานหนึ่งที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยมีหน่วยงานในสังกัดที่ดำเนินงานเรื่องนี้ คือ กรมศาลคดีเด็กและเยาวชนกลาง บ้านกรุณา บ้านเมตตา บ้านมุกดา บ้านปราณี และบ้านอุเบกขา นอกจากนี้ยังจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ใหญ่ที่ผู้ต้องขังในเรือนจำต่างๆทั่วประเทศ

การจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนสำหรับผู้ต้องขัง ได้เริ่มเป็นรูปแบบที่ชัดเจนเป็นครั้งแรกในปี พุทธศักราช 2490 ที่เรือนจำจังหวัดน่าน และได้ขยายผลไปยังเรือนจำและทัณฑสถานในจังหวัดอื่นๆ โดยการประสานงานกับแผนกศึกษาธิการจังหวัด เพื่อขอความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอนทั้งหลักสูตรและแบบเรียน

ในปีพุทธศักราช 2514 กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษาและกรมราชทัณฑ์ได้ร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 จัดการเรียนการสอนสายสามัญตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 1, 2, 3 ในเรือนจำและทัณฑสถาน

ต่อมาปีพุทธศักราช 2518 กรมราชทัณฑ์เปิดสอนหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ คือ ระดับประถมศึกษาเดิมเป็นหลักสูตรระดับที่ 1 (ประถมศึกษาปีที่ 2) ระดับที่ 2 (ประถมศึกษาปีที่

ที่ 4) ซึ่งใช้เวลาเรียนระดับละ 6 เดือน และต่อมาได้ขยายการศึกษาสายสามัญเป็นระดับ 3 (ประถมศึกษาปีที่ 6) ระดับที่ 4 (มัธยมศึกษาปีที่ 3) และระดับที่ 5 (มัธยมศึกษาปีที่ 6)

ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ให้ความสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับผู้ต้องขังมากยิ่งขึ้น จึงได้ประสานความร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนกระทรวงศึกษาธิการเพื่อการจัดตั้ง “โรงเรียนผู้ใหญ่” ขึ้นในเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ โดยได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้หลักสูตรระดับประถมศึกษาและหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ให้เรือนจำและทัณฑสถานดำเนินการจัดโดยวิธีเรียนแบบชั้นเรียน (ขร.) ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ใช้วิธีเรียนแบบเรียนด้วยตนเอง (ตอ.) ทั้งนี้เพราะวิธีเรียนด้วยตนเองเป็นวิธีที่สะดวกและเหมาะสมกับสภาพของผู้ต้องขังมากที่สุด ตลอดทั้งยังเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายมากกว่าการเรียนด้วยวิธีอื่น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2546: 28-39)

ส่วนในด้านการจัดการเรียนการสอนสายอาชีพให้แก่ผู้ต้องขังนั้น กรมราชทัณฑ์ได้มอบหมายให้เรือนจำและทัณฑสถานดำเนินการฝึกอาชีพสาขาต่างๆ โดยมุ่งหวังให้ผู้ต้องขังมีอาชีพเลี้ยงตนเองและครอบครัวภายหลังพ้นโทษแล้ว โดยให้เรือนจำและทัณฑสถานคัดเลือกผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับงาน อาชีพ อายุ ภูมิฐานะ สุขภาพร่างกาย พื้นฐานการศึกษา ความสนใจและความสมัครใจเข้ารับการอบรมและฝึกอาชีพสาขาต่างๆ ตามที่เรือนจำและทัณฑสถานกำหนดขึ้น นอกจากกรมราชทัณฑ์ได้ประสานความร่วมมือกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนแล้ว ยังได้ลงนามความตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการฝึกอาชีพผู้ต้องขังกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม เพื่อเปิดสอนวิชาชีพในสาขาต่างๆ เช่น ช่างไม้ ครัวภัณฑ์ ช่างเครื่องยนต์ ช่างเชื่อมไฟฟ้า ช่างสีเครื่องเรือน ช่างทาสีอาคาร ช่างเดินกระแสไฟฟ้า เป็นต้น

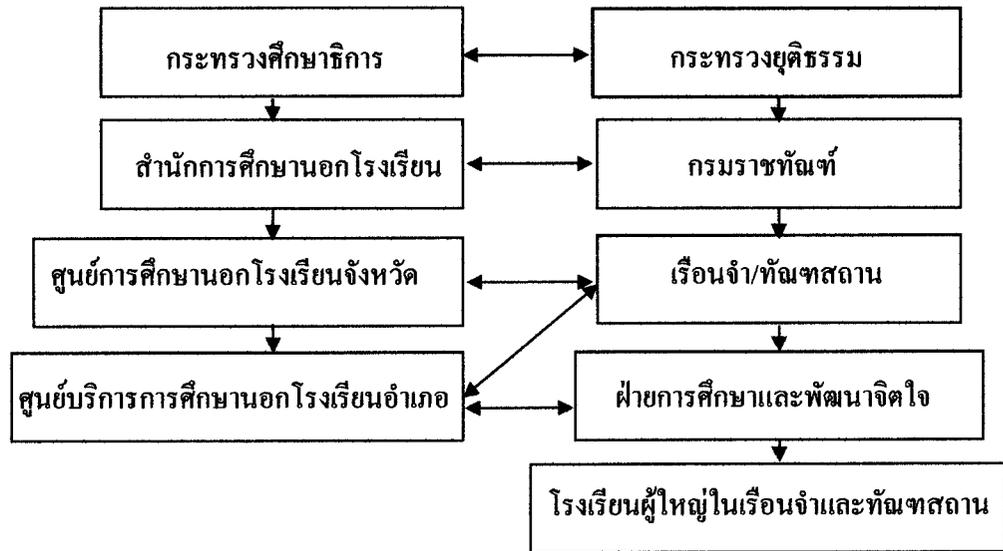
การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถาน

การจัดการศึกษาภายในเรือนจำและทัณฑสถาน ดำเนินการจัดการเรียนการสอนนอกระบบโรงเรียน โดยใช้หลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน มีลักษณะเป็นศูนย์การเรียนหรือมีชื่อเรียกศูนย์การเรียนในเรือนจำและทัณฑสถานว่า “โรงเรียนผู้ใหญ่” การจัดตั้งโรงเรียนนั้นทางเรือนจำและทัณฑสถานจะต้องยื่นความประสงค์ในการจัดตั้งไปยังศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ หรือระดับเขตในกรุงเทพมหานคร ที่เรือนจำและทัณฑสถานตั้งอยู่ เมื่อได้รับอนุมัติในการจัดตั้งแล้ว ทางศูนย์การเรียนหรือโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่จะได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ วิชาการ พัฒนานุเคราะห์ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านสื่อการเรียนการสอนตามความจำเป็น สำหรับการจัดตั้งนั้นจะต้องอยู่ในหลักเกณฑ์ประกอบด้วย มีสถานที่เหมาะสมและปลอดภัย มีอุปกรณ์การเรียนการสอนเพียงพอสำหรับหลักสูตรที่เปิดสอน มีผู้สอนที่ชำนาญการสอนในวิชานั้นๆ มีจำนวนนักเรียนไม่น้อยกว่า 50 คน นอกจากนี้แล้วโรงเรียนจะต้องจัดทำหรือจัดให้มีเอกสาร สมุดหมายเหตุรายวัน บัญชีลงเวลาการปฏิบัติงานของบุคลากร สมุดทะเบียน

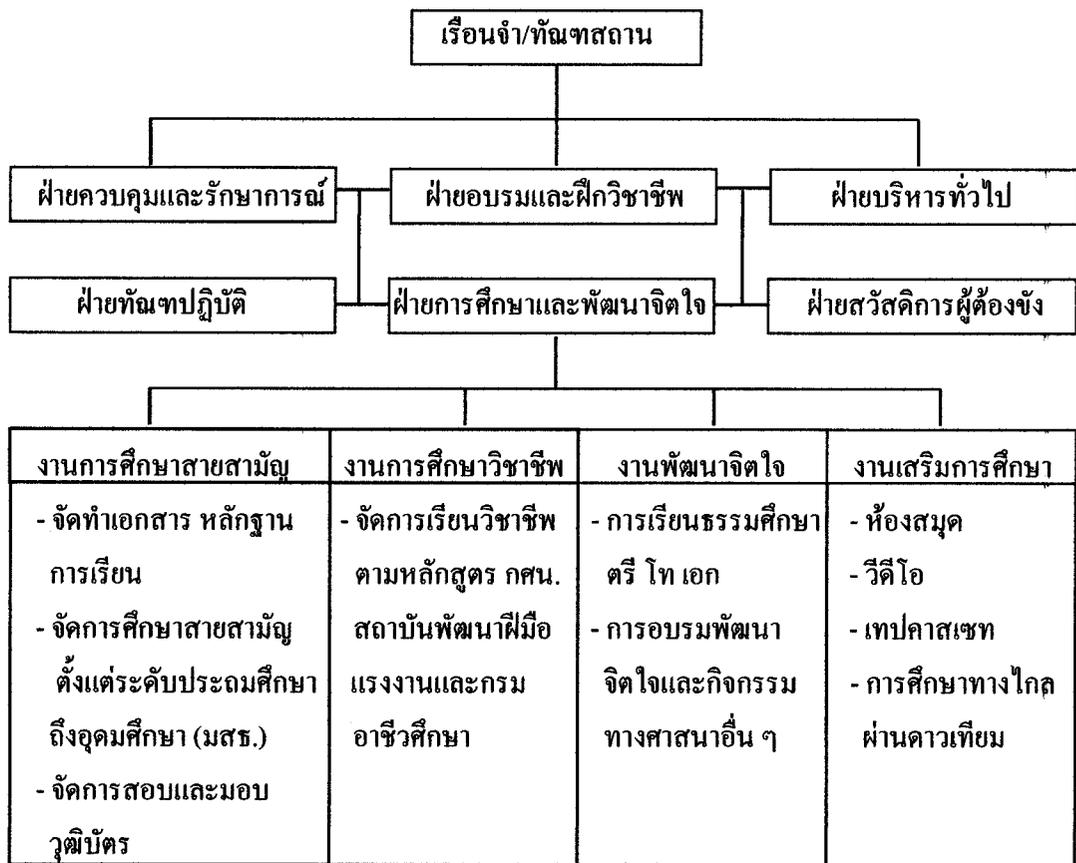
นักศึกษา หลักฐานการศึกษา (ระเบียบแสดงผลการเรียน รายงานสรุปผลการเรียน แบบรายงาน ผู้จบหลักสูตร ทะเบียนเวลาเรียนและการประเมินผลการเรียน) เอกสารและหลักฐานทางการเงิน และพัสดุ แบบพิมพ์อื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินงาน และกลุ่มผู้ต้องขังซึ่งถือว่าเป็นกลุ่ม ค้อยโอกาส ซึ่งการรับบริการการศึกษานั้น ผู้เรียนจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งการจัด การศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน ประกอบด้วย

โครงสร้างสายการบังคับบัญชา

โครงสร้างสายการบังคับบัญชาในการดำเนินการจัดการศึกษาในเรือนจำและทัณฑ สถาน จะมีโครงสร้างภายนอกซึ่งเป็นการประสานงานระหว่างกรมราชทัณฑ์กับกรมการศึกษา นอกโรงเรียน และโครงสร้างภายในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยจะเป็นการประสานงาน ระหว่างโรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานกับหน่วยงานภายในกระทรวงยุติธรรม ดัง ภาพที่ 2.2 และภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.2 โครงสร้างการบริหารการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังระหว่างกรมราชทัณฑ์ กับการศึกษานอกโรงเรียน

ภาพที่ 2.3 โครงสร้างการบริหารการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังภายในเรือนจำ

บุคลากร

ในการบริหารการจัดการศึกษานั้น บุคลากรทางการจัดการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล ดังนั้น โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานจำเป็นต้องมีการพัฒนาและเตรียมความพร้อมทางด้านบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ซึ่งตามโครงสร้างของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ว่าด้วยการดำเนินงานโรงเรียนผู้ใหญ่ พ.ศ. 2534 ต้องมีบุคลากร ดังนี้

1. ครูใหญ่โรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ การพิจารณาแต่งตั้ง โดยเรือนจำและทัณฑสถานคัดเลือกและเสนอต่อกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อขอแต่งตั้งเป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารการจัดการดูแล วางแผนการดำเนินงาน และประสานงานกับศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรือนจำและทัณฑสถานและสำนักพัฒนาพฤตินิสัย กรมราชทัณฑ์ ผ่านหัวหน้าฝ่ายการศึกษาและพัฒนาจิตใจและผู้อำนวยการส่วนพัฒนาผู้ต้องขัง

2. ผู้ช่วยครูใหญ่ ต้องมีคุณสมบัติเป็นข้าราชการ ซึ่งดำรงตำแหน่งระดับ 5 หรือเทียบเท่าขึ้นไป มีวุฒิการศึกษาตั้งแต่อนุปริญญาหรือเทียบเท่าขึ้นไป มีหน้าที่รับผิดชอบช่วยบริหารงานโรงเรียนตามที่ได้รับมอบหมาย

3. เจ้าหน้าที่ธุรการ การเงิน บัญชีและพัสดุ ต้องเป็นข้าราชการระดับ 2 หรือเทียบเท่า มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานธุรการ การเงิน บัญชีและพัสดุ หรืองานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

4. เจ้าหน้าที่ทะเบียนและวัดผล ต้องมีวุฒิระดับปริญญาตรี หรือเทียบเท่าขึ้นไป มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานวัดผล ประเมินผลการเรียนและการจัดทำเอกสาร หลักฐานการประเมินผลการเรียนหรืองานที่ได้รับมอบหมาย

5. ครูอาจารย์บรรณารักษ์ มีหน้าที่ด้านบรรณารักษ์ห้องสมุดของโรงเรียน ต้องเป็นผู้มีความรู้ในวิชาบรรณารักษ์

6. ครูหรืออาจารย์แนะแนว มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการแนะแนวการให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา การประชาสัมพันธ์ หรืองานอื่นที่ได้รับมอบหมาย ต้องมีวุฒิปริญญาตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป

7. ครูหรืออาจารย์ หรือผู้สอน มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียน การสอน วัดผลการเรียน หรืองานที่ได้รับมอบหมาย วุฒิการศึกษาของครูผู้สอนนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนการสอนแต่ละระดับ ดังนี้

7.1 ระดับประถมศึกษา ต้องมีวุฒิ ป.กศ. หรือเทียบเท่าขึ้นไป

7.2 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ต้องมีวุฒิ ป.กศ. หรือเทียบเท่าขึ้นไป

7.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ต้องมีวุฒิปริญญาตรี หรือเทียบเท่าขึ้นไป

7.4 หลักสูตรสายอาชีพ ต้องมีวุฒิ ปวช. หรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือผู้ชำนาญงานสาขาวิชาชีพ มีวุฒিবัตรของสถานศึกษา หรือหนังสือรับรองความเป็นผู้ชำนาญงานไม่น้อยกว่า 2 ปี

8. ครูประจำของโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน โดยครูประจำการจะต้องมีความรู้อย่างต่ำระดับปริญญาตรี มีหน้าที่ในการรับผิดชอบ รับสมัคร ขึ้นทะเบียน ลงทะเบียน จัดทำทะเบียน กิจกรรมการเรียนการสอน การแนะแนว การพบกลุ่ม ให้คำปรึกษาแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนและจัดกิจกรรมนักศึกษา ปริมาณของครูที่สอนขึ้นอยู่กับปริมาณของนักเรียน ถ้าหากเรือนจำและทัณฑสถานใดไม่พร้อม อาจหาบุคลากรภายนอกที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดมาดำเนินการแทนได้ ทั้งนี้จำนวนบุคลากรที่ประกาศแต่งตั้งจะต้องจัดให้เหมาะสมและสอดคล้องกับจำนวนนักศึกษาของโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่พบว่าโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานที่มี จะมีครูใหญ่ประจำโรงเรียนหรือ

หัวหน้างานพัฒนาการศึกษาประจำ 1 คน และมีครูประจำหรือครูที่รับผิดชอบจำนวนตามความเหมาะสมของจำนวนบุคลากรทั้งหมดในเรือนจำและทัณฑสถานนั้น

9. นักการภารโรง มีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการดูแลทรัพย์สินของโรงเรียน การรักษาความปลอดภัย รักษาความสะอาด เปิดปิดอาคาร อำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรในโรงเรียน หรืองานอื่นที่ได้รับมอบหมาย ต้องมีความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษา ปีที่ 4 หรือเทียบเท่า สำหรับเรือนจำและทัณฑสถานนั้น จะไม่ค่อยมีปัญหาเนื่องจากมีผู้ต้องขัง ซึ่งได้ถูกคัดเลือกมาเป็นผู้ช่วยเหลืออย่างเพียงพอ

อาคารสถานที่ และสื่อการสอน

1. อาคารสถานที่ ตามหลักเกณฑ์ของ กศน. แล้ว จะต้องเป็นอาคารที่มีลักษณะถาวรมั่นคง มีพื้นที่เพียงพอและเหมาะสมต่อการรับสมัคร จัดการเรียนการสอน การพบกลุ่ม การเรียนทางไกล และอาจจัดห้องหรือมุมไว้สำหรับการบริการหนังสือ สื่อเอกสารพิมพ์ สื่อโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ ให้แก่นักศึกษา ส่วนใหญ่อาคารสถานที่ของโรงเรียนศึกษาผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานแต่ละแห่งจะมีสถานที่เป็นของตนเอง

2. สื่อการเรียนการสอน ในการจัดการเรียนการสอน ได้ใช้สื่อการเรียนการสอนที่ผ่านการตรวจคุณภาพและมาตรฐานจากกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ได้แก่

2.1 สื่อเอกสาร เช่น ชุดการเรียน แบบเรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน หลักสูตร คู่มือ

2.2 สื่อโสตทัศนฯ เช่น รายการโทรทัศน์

2.3 สื่อบุคคลคือ ครู อาจารย์ผู้สอน/ครูประจำกลุ่ม โดยหน่วยงานที่จัดเป็นผู้คัดเลือกตามหลักเกณฑ์ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งมีความรู้อย่างต่ำระดับปริญญาตรี เมื่อได้รับการแต่งตั้งจะต้องเข้ารับการฝึกอบรมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนต่อไป

หลักสูตร และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน

การจัดการศึกษาในเรือนจำ ได้ประสานกับหน่วยงานหลักๆ ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาทั้งด้านสายสามัญ การฝึกอบรมวิชาชีพ และการศึกษาระบบการศึกษา ได้แก่กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งรูปแบบและหลักสูตรในการจัดขึ้นอยู่กับความพร้อมของเรือนจำและทัณฑสถานนั้นๆ แต่ส่วนใหญ่ได้จัดหลักสูตรการเรียนการสอนในลักษณะ ดังนี้

1. หลักสูตรการจัดการศึกษาสายสามัญ ได้จัดให้มีตั้งแต่การส่งเสริมให้อ่านออกเขียนได้ ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานสายสามัญ ให้มีทัศนคติที่พึงประสงค์ของสังคม การประกอบอาชีพที่สุจริต ภายหลังการพ้นโทษ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนสายสามัญนั้นใช้หลักสูตรของ

กรมการศึกษานอกโรงเรียน มีทั้งจัดในประเภทชั้นเรียน ทางไกล และศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดในการจัดหลักสูตรสายสามัญ ดังนี้

1.1 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา (ป.6) พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่เน้นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม เป็นการเปิดโอกาสแก่ผู้ที่ไม่จบภาคบังคับ มีโอกาสเรียนจบการศึกษาภาคบังคับ

1.2 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสแก่ผู้ที่จบประถมศึกษา มีโอกาสเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

1.3 หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรที่เปิดโอกาสแก่ผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนต้น มีโอกาสเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.4 การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นการจัดการศึกษา ภายหลังจากการสำเร็จระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. 6) เป็นการขยายโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาต่อเนื่องและสูงขึ้น และยังเป็นการเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพอย่างสุจริต ภายหลังจากพ้นโทษ โดยได้รับความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ต้องขังที่มีความสนใจได้ศึกษาเล่าเรียนในระดับอุดมศึกษา มีการลงทะเบียนเรียนครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. 2527 และได้ขยายไปยังเรือนจำและทัณฑสถานทั่วประเทศ โดยผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง เป็นการศึกษาแบบทางไกลจากสื่อการเรียนในการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนให้เรือนจำและทัณฑสถานจัดให้มีมุม มสธ. รวมทั้งจัดให้มีการสอนเสริม การแนะแนว การสอบวัดผลจะดำเนินการสอบในเรือนจำและทัณฑสถาน นักเรียนสามารถสมัครเรียนได้ 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรปริญญาตรี และหลักสูตรการศึกษาต่อเนื่อง

2. การศึกษาสายอาชีพ การจัดการศึกษาสายอาชีพนั้น เป็นการเปิดโอกาสและทางเลือกในการศึกษา ที่มีรูปแบบที่หลากหลายให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการต่างๆ กรมราชทัณฑ์ได้ประสานงานกับหน่วยงาน กรมการศึกษานอกโรงเรียน และกรมอาชีวศึกษา และสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานกลางและระดับภาค ในการจัดการศึกษาวิชาชีพพระยะสั้นให้แก่ผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานต่างๆ โดยเฉพาะในสาขาวิชาชีพที่ตลาดต้องการ โดยรับสมัครและคัดเลือกผู้ต้องขังให้เหมาะสมกับ อาชีพ อายุ ภูมิปัญญา สุขภาพร่างกาย ประสพการณ์ โดยหน่วยงานดังกล่าวได้สนับสนุนด้านหลักสูตร วิทยาการผู้สอน วัสดุและอุปกรณ์การเรียนการสอน พร้อมวัสดุฝึกงานบางอย่าง ทั้งนี้การจัดขึ้นอยู่กับผู้เรียนที่สนใจ โดยเฉพาะผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษ แนวทางในการปฏิบัติในการจัดการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพในเรือนจำและทัณฑสถาน มีดังนี้

2.1 ใช้ระบบจำแนกลักษณะผู้ต้องขัง เป็นข้อมูลพื้นฐานในการแยกประเภทผู้ต้องขังเพื่อการสอนงานและวิชาชีพ ให้สอดคล้องกับความสนใจประสบการณ์ในการทำงานและความถนัดของผู้ต้องขังเป็นรายบุคคล

2.2 จัดประเภทงานฝึกวิชาชีพให้กับผู้ต้องขัง ต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงาน และการทำงานของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานให้มีส่วนคล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับงานอิสระภายนอก เพื่อเป็นการช่วยผู้ต้องขังที่พ้นโทษแล้วมีโอกาสในการนำไปใช้ประกอบอาชีพต่อไป

2.3 จัดให้มีครูฝึกวิชาชีพ และเครื่องมืออุปกรณ์ในการฝึกวิชาชีพไว้เพียงพอแก่ความจำเป็น โดยเฉพาะการตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพแขนงต่างๆ ในเรือนจำและทัณฑสถานเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งต่อการพัฒนาฝีมือและการใช้แรงงานของผู้ต้องขัง

2.4 การจัดการฝึกวิชาชีพแก่ผู้ต้องขัง ควรจะได้เน้นการสอนทั้งในด้านฝีมือการใช้แรงงาน และการปลูกนิสัยรักการทำงานให้แก่ผู้ต้องขังด้วย

2.5 จัดให้มีประกาศนียบัตรจากสถาบันการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขังที่ผ่านการทดสอบ ทั้งในด้านความประพฤติและความสามารถในการฝึกวิชาชีพ

2.6 การฝึกวิชาชีพในทุกแขนง ต้องวางแผนให้สอดคล้องกับแผนการพักการลงโทษ และแผนการปลดปล่อย เพื่อประโยชน์ในการจัดหางานให้แก่ผู้ต้องขังเมื่อพ้นสภาพการถูกคุมขังแล้ว

ในปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนสายอาชีพของกรมราชทัณฑ์ในเรือนจำและทัณฑสถานนั้น ได้ประสานงานและได้รับความร่วมมือจากกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยเปิดสอนตามหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งได้กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและโครงสร้างของหลักสูตร ดังนี้

จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

1. เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีในการทำงานอันจะเป็นพื้นฐานที่เพียงพอแก่การดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ
2. เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในอาชีพที่ดำเนินอยู่ เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองและประเทศชาติโดยส่วนรวม
3. เพื่อส่งเสริมให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพจากอาชีพเดิมที่ประกอบอยู่ และให้รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ในอันที่จะเพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้น
4. เพื่อให้รู้จักตนเอง รู้จักสังคม และองค์ประกอบอื่นๆ ที่จำเป็นต้องใช้เป็นข้อมูลในการประกอบอาชีพ

หลักสูตรในการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ ส่วนใหญ่ระยะเวลาในการฝึกไม่เกิน 300 ชั่วโมง แบ่งออกเป็น 5 หมวดวิชา ได้แก่

1. หมวดช่างอุตสาหกรรม ได้แก่ ช่างซ่อมจักรยานยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมอุปกรณ์ไฟฟ้า ช่างไม้ครุภัณฑ์ ช่างปูน ช่างกลึงโลหะ ช่างบัดกรี ช่างประปาและสุขภัณฑ์ ช่างเครื่องทำความเย็น ช่างซ่อมนาฬิกา

2. หมวดช่างคหกรรม ได้แก่ อาหารและโภชนาการ ตัดเย็บเสื้อผ้าเสริมสวย เย็บปักถักร้อย เพ้นท์สี และปักจักร

3. หมวดพาณิชยกรรม ได้แก่ พิมพ์ดีดไทย-อังกฤษ การบัญชีและตัวเลข มีคฤเทศก์ คอมพิวเตอร์ และการตลาดและสหกรณ์

4. หมวดศิลปะและหัตถกรรม ได้แก่ จักสาน ประดิษฐ์ดอกไม้ ของชำร่วย สิ่งทอ ดนตรีไทยสากล ช่างเครื่องหนัง และช่างทำตัวเรือนเครื่องประดับ

5. หมวดเกษตรกรรม ได้แก่ การเพาะเห็ด การเลี้ยงสัตว์ การขยายพันธุ์พืช การปราบศัตรูพืชการเกษตรแผนใหม่ การเลี้ยงผึ้ง และการทำสวนไม้ผลไม้ดอก

3. การศึกษาธรรมศึกษา เรือนจำและทัณฑสถานทุกแห่งนอกจากจะจัดให้มีการศึกษาสายสามัญและสายอาชีพแล้ว ยังจัดให้มีการศึกษาสายธรรมศึกษา เพื่อพัฒนาจิตใจ โดยการอบรมความรู้ด้านคุณธรรม ศีลธรรมและจริยธรรม การฝึกอบรมจิตตภาวนาให้แก่ผู้ต้องขัง มีความมุ่งหมายให้ผู้ต้องขังตระหนักถึงการทำความดี ละเว้นความชั่ว และสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมปัจจุบันได้ ตลอดจนเพื่อให้ผู้ต้องขังได้นำไปเป็นหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตภายหลังพ้นโทษไปแล้ว โดยจัดให้มีการศึกษาธรรมศึกษาตามหลักสูตรของทางการคณะสงฆ์ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ธรรมศึกษาตรี ธรรมศึกษาโท และธรรมศึกษาเอก มีการจัดสอนปีละ 1 ครั้ง ทั้งนี้ โดยมีความมุ่งหมายให้ผู้ต้องขังได้มีโอกาสศึกษาและเข้าใจในหลักคำสอนทางพุทธศาสนาตามสมควรแก่โอกาส ซึ่งเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว สามารถเทียบเท่าการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6

วิธีการเรียนการสอน

การศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรือนจำและทัณฑสถาน มีวิธีการเรียน มี 3 วิธี คือ

1. วิธีการเรียนแบบชั้นเรียน

เป็นวิธีการเรียนที่ผู้เรียนต้องเข้าชั้นเรียน ซึ่งใช้เวลากลางวันตั้งแต่ วันจันทร์ถึงวันศุกร์ โดยเรียนวันละประมาณ 3 ชั่วโมง มีการวัดผลระหว่างเรียน มีคะแนนเก็บสะสม และมีคะแนนวัดผลปลายภาคเรียน การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญวิธีเรียนแบบชั้นเรียน มีความเหมาะสมที่จะจัดในเรือนจำและทัณฑสถานมาก เนื่องจากผู้เรียนอยู่เป็นกลุ่มในสถานที่เดียวกัน โดยจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับผู้ไม่รู้หนังสือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น รวมทั้งสายอาชีพ

2. วิธีการเรียนแบบทางไกล

เป็นวิธีที่เอื้อต่อผู้ไม่มีเวลาเข้ามาเข้าชั้นเรียนได้ทุกวัน ผู้เรียนใช้เวลาส่วนใหญ่ในการศึกษาหาความรู้จากการศึกษาคำราและเอกสารด้วยตนเอง ใช้เวลาว่างในช่วงวันเสาร์หรืออาทิตย์มาพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการเรียนรู้สัปดาห์ละครั้ง ครั้งละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง โดยมีครูประจำกลุ่มเป็นที่ปรึกษา มีการวัดผลระหว่างเรียน มีคะแนนเก็บสะสมและคะแนนวัดผลปลายภาคเรียน วิธีการเรียนวิธีนี้เหมาะกับผู้มีอาชีพการทำงานที่ทำร่วมกันเป็นหมู่คณะ มีวัน เวลาพัก เวลาเดียวหรือใกล้เคียงกัน เช่น ผู้ทำงานในโรงเรียน บริษัท ห้างร้านสรรพสินค้า ฯลฯ เป็นต้น ซึ่ง การประเมินผลโดยมีคะแนนระหว่างภาค ปลายภาค 40 : 60 จะจัดในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

3. วิธีการเรียนด้วยตนเอง

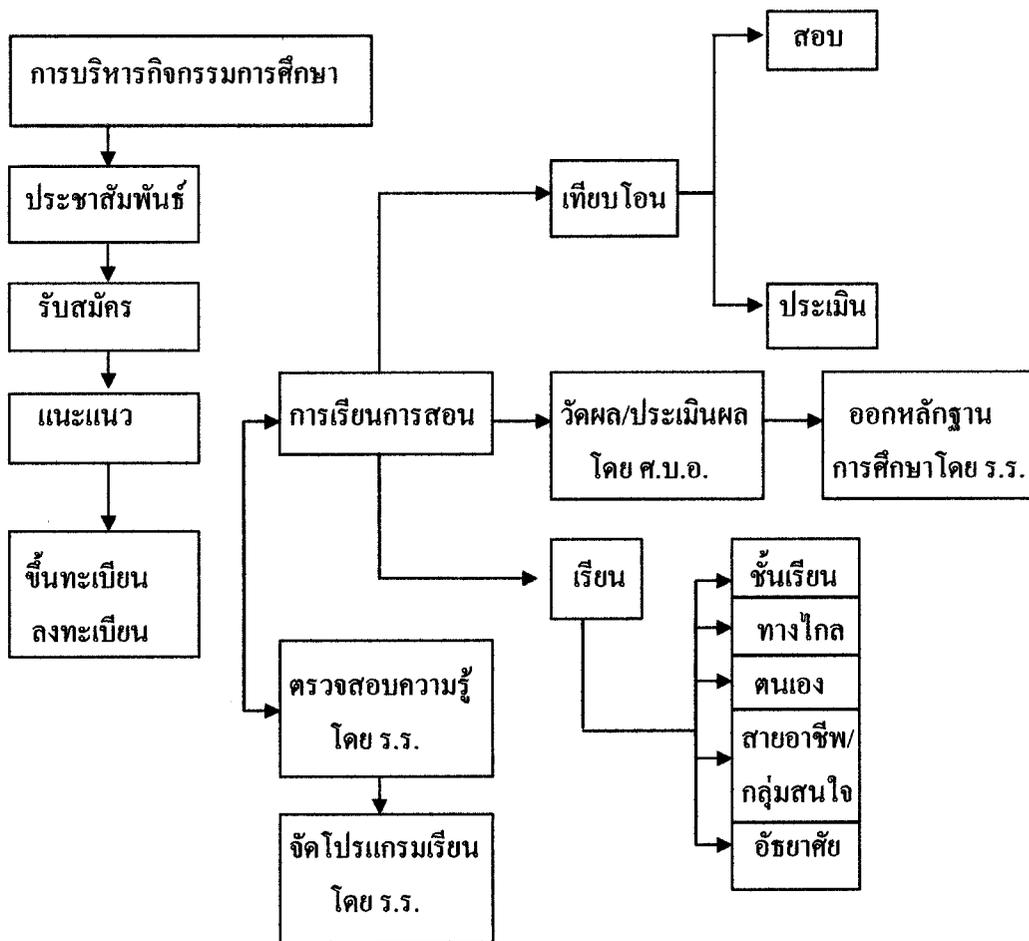
เป็นวิธีเรียนสำหรับผู้ที่สามารถศึกษาด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยมีอาจารย์ประจำกลุ่มเป็นที่ปรึกษา เมื่อถึงเวลาสอบก็มาสอบวัดผลปลายภาคเรียนเท่านั้น ไม่มีคะแนนเก็บสะสมระหว่างภาคเรียน ซึ่งในเรือนจำและทัณฑสถานจัดให้บริการในระดับอุดมศึกษา(มศษ.) โดยผู้เรียนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการศึกษาด้วยตนเอง

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้ต้องขังนั้น สามารถจัดได้ทั้ง 3 รูปแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความพร้อมของผู้ต้องขังและเรือนจำและทัณฑสถานนั้น ซึ่งรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ต้องขังนั้น รูปแบบที่เหมาะสมที่สุดได้แก่ รูปแบบชั้นเรียน อันเนื่องจากพื้นฐานความรู้และความสนใจของผู้ต้องขังมีความแตกต่างกันมาก รวมทั้งยังมีข้อจำกัดทั้งด้านสื่อการเรียนการสอนและกฎระเบียบของเรือนจำและทัณฑสถาน ส่วนรูปแบบทางไกลนั้นสามารถจัดได้ในกลุ่มที่มีนักศึกษามีวุฒิภาวะ มีความรับผิดชอบการศึกษาอย่างดี มีความอดสาหะในการเรียนเป็นอย่างดี เนื่องจากการศึกษานั้นผู้ศึกษาจะต้องช่วยตนเองมากที่สุด ส่วนครูที่รับผิดชอบจะเป็นที่ปรึกษาและสนับสนุนการศึกษาเท่านั้น ส่วนรูปแบบตนเองนั้นเหมาะสมสำหรับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเนื่องจากผู้เรียนมีทักษะและพื้นฐานการศึกษาเป็นอย่างดี

การบริหารกิจกรรมการเรียนการสอน

โรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถาน ถือว่าเป็นศูนย์การเรียนในสถานประกอบการรูปแบบหนึ่ง โดยได้มอบหมายอำนาจผู้บริหารโรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนได้ทุกหลักสูตร ทุกวิธีเรียน สามารถจัดได้ตามความพร้อมของโรงเรียนผู้ใหญ่ นอกจากนี้โรงเรียนผู้ใหญ่สามารถพิจารณาการเทียบ โอนการเรียนได้ตามหลักเกณฑ์การเทียบโอนตามระเบียบของกรมการศึกษานอกโรงเรียน และสามารถที่จัดการประเมินผลได้ด้วยตนเอง แต่ถ้าโรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานใดขาดความพร้อมก็ขอความช่วยเหลือจากศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนได้ตามสถานที่ตั้งของเรือนจำและทัณฑสถาน และยังให้อำนาจและสิทธิ

แก่โรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานสามารถออกประกาศนียบัตร/วุฒิบัตร และหลักฐานการเรียนให้แก่ผู้เรียนที่เรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนทุกหลักสูตรที่โรงเรียนผู้ใหญ่ที่เปิดสอน การบริหารกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถานสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.4 แผนภูมิการบริหารกิจกรรมการศึกษาของโรงเรียนผู้ใหญ่ในเรือนจำและทัณฑสถาน

5. ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียน

อายเซนคค์และคณะ (Eysenck et al., 1972) ได้ให้นิยามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไว้ว่าเป็นความสำเร็จที่ได้จากการเรียนที่อาศัยความสามารถเฉพาะบุคคล โดยตัวที่บ่งชี้ผลสัมฤทธิ์ เช่น การสังเกต การตรวจการบ้าน หรืออาจวัดได้ในรูปของระดับคะแนนที่ได้จากโรงเรียน หรืออีกวิธีหนึ่งอาจวัดได้ด้วย แบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั่วไป

เพรสคอตท์ (Prescott, 1961 : 14 - 16) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ดังนี้

1. องค์ประกอบทางด้านร่างกาย
2. องค์ประกอบทางความรัก
3. องค์ประกอบทางวัฒนธรรมและสังคม
4. องค์ประกอบทางความสัมพันธ์ในเพื่อนวัยเดียวกัน
5. องค์ประกอบทางพัฒนาคน
6. องค์ประกอบทางการปรับตัว

ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ คลุสเมียร์ (Klausmeir, อ้างถึงใน อมรรณ หล้าบุญคำ 2545 : 4) ว่าองค์ประกอบที่เป็นตัวกำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าประกอบด้วยคุณลักษณะของผู้เรียน คุณลักษณะของผู้สอน คุณลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน คุณลักษณะของกลุ่มและแรงจูงใจภายนอก คลุสเมียร์ กล่าวว่าว่าคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในการอธิบายผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งเป็นในด้านองค์ประกอบที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียน ซึ่งองค์ประกอบที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนประกอบด้วย

1. คุณลักษณะของผู้เรียน ได้แก่ ความพร้อมทางสมอง หรือความสามารถทางเชาว์ปัญญา ความพร้อมทางด้านร่างกายหรือความสามารถทางทักษะร่างกาย คุณลักษณะทางจิตใจ ซึ่งได้แก่ ความสนใจ แรงจูงใจ เจตคติและค่านิยม สุขภาพ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ความเข้าใจในสถานการณ์ อายุ เพศ และภูมิหลังทางด้านครอบครัวและสังคม
2. คุณลักษณะของผู้สอน ได้แก่ เชาว์ปัญญา ความรู้ในวิชาที่สอน การพัฒนาความรู้ทักษะทางด้านร่างกาย คุณลักษณะทางจิตใจ เช่น เจตคติ ค่านิยม ความรู้สึกรู้สึกรู้เกี่ยวกับตนเอง สุขภาพ ความเข้าใจในสถานการณ์ อายุ เพศ
3. พฤติกรรมระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินการเรียนทั้งหลาย กล่าวคือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ความคิด วิธีการที่ครูสอน ทักษะทางร่างกาย และการกระทำ จิตใจและความเป็นผู้นำ
4. คุณลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ โครงสร้าง เจตคติ ความสามัคคีและความเป็นผู้นำ

5. คุณลักษณะพฤติกรรมเฉพาะตัว ได้แก่ การตอบสนองเครื่องมือและอุปกรณ์
6. แรงผลักดันภายนอก ได้แก่ ครอบครัว สิ่งแวดล้อมทางสังคม อิทธิพลทางศิลปะ วัฒนธรรม เป็นต้น

ในขณะที่ บลูม (Bloom, อ้างถึงใน อมรรณ หล้าบุญคำ 2545: 4) ได้ทำการศึกษาวิจัยตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่ามี 3 ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง คือ

1. ตัวแปรพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด (cognitive entry behaviors) หมายถึง ความสามารถทั้งหลายของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ พื้นความรู้เดิมของผู้เรียนและความถนัด

2. ตัวแปรคุณลักษณะทางด้านจิตใจ (affective entry behaviors) หมายถึง สภาพการณ์ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้ใหม่ ได้แก่ ความสนใจ เจตคติ ระบบการเรียนการสอน และการยอมรับความสามารถของตนเอง

3. ตัวแปรทางด้านคุณภาพการสอน (quality of instruction) หมายถึง ประสิทธิภาพของผู้เรียนจะได้รับผลสำเร็จของการเรียนรู้ ได้แก่ การได้รับคำแนะนำ การมีส่วนร่วมในการเรียน การสอน การเสริมแรงจากครู การแก้ไขข้อบกพร่อง และการรู้ผลสะท้อนกลับของการกระทำของคนว่าถูกต้องหรือไม่

ซึ่ง 3 ตัวแปรเหล่านี้ จะสามารถลดความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนได้โดยครูผู้สอนจะต้องควบคุมตัวแปรทั้ง 3 ตัว ด้วยการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนต่างๆ อย่างเหมาะสม

จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการสอน การตอบสนอง เครื่องมือและอุปกรณ์ วัฒนธรรมและสังคม สภาพแวดล้อมทางการเรียน ผู้บริหารและสถาบันต่างมีความเกี่ยวข้องกับการเรียนทั้งสิ้น ผู้วิจัยจึงสรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนเป็น 5 ปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยตัวผู้เรียน

การเรียนระบบการศึกษานอกโรงเรียน ผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองเป็นหลักโดยศึกษาจากสื่อประสม และเข้าพบกลุ่มในการเรียน ดังนั้นการเรียนของผู้เรียนจะประสบความสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความควบคุมตนเอง ซึ่งมีหลายๆ ตัวแปรที่มาจากด้านผู้เรียน ดังมีนักวิชาการหลายๆ ท่านกล่าวไว้คือ

1.1 พื้นความรู้เดิม

สุมา สุทธิวาทนฤพุฒ (อ้างในชาญคณิต ก. สุริยะมณี พิศาล มุขแจ้ง และภัทรพร วงษ์ไทย 2540: 17-18) ได้ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่าง นักศึกษาปริญญาตรี วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา เพื่อค้นหาตัวแปรที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าพื้นฐานการศึกษาเดิมเท่านั้น ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาทุกคณะวิชา และพบว่า

พื้นฐานความรู้เดิมเป็นตัวแปรสำคัญที่มีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายทุกโปรแกรมการศึกษา สอดคล้องกับประทุม เจริญผล (อ้างในทวีป ศิริรัศมี 2528: 08) ได้ศึกษาองค์ประกอบบางประการที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ นักศึกษาผู้ใหญ่ สายสามัญระดับ 5 ในเขตการศึกษา 5 พบว่าพื้นฐานการศึกษาวิชาสามัญเดิมของผู้เรียน มีผลเชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.2 จำนวนปีที่ขาดความต่อเนื่องทางการศึกษา

บลูม (Bloom, อ้างถึงใน กัลยา ชนะภัย 2545 : 2) ได้วิจัยเกี่ยวกับพื้นฐานทางการศึกษาเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จะเห็นว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับที่ต่ำกว่ามีผลต่อผลสัมฤทธิ์ของการเรียนในระดับที่สูงขึ้นไป และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะเพิ่มมากขึ้น ถ้าใช้ผลสัมฤทธิ์ของการเรียนในระดับที่ห่างกันออกไปเป็นตัวพยากรณ์ ข้อค้นพบนี้สามารถอธิบายได้ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเดิมจะมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนายลดลงเรื่อยๆ ถ้าหากช่วงระยะเวลาห่างกันออกไปมากๆ ซึ่งไพเราะ พุ่มมัน (2524 : 57) ได้ค้นพบว่า “สาเหตุที่มีพื้นฐานทางการศึกษาเดิมของนักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ น่าจะมีสาเหตุมาจากการที่นักศึกษาเรียนสำเร็จชั้นประถมศึกษาและไม่ได้เรียนต่อทันที แต่ได้ออกไปทำงานบ้างแล้ว จึงกลับมาเรียน ทำให้ลืมวิชาความรู้เดิม ฝ่ายวิจัยสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน (2523 : 10-15) ได้ทำการศึกษาข้อมูลส่วนตัวของผู้รับการฝึกที่ออกกลางคันหรือเรียนไม่จบตามหลักสูตร พบว่าส่วนใหญ่แล้วเป็นพวกที่สำเร็จการศึกษามาแล้วหลายปี และไม่ได้เรียนต่อที่ไหนมาก่อนซึ่งเป็นไปตามที่ กัลยา ชนะภัย (2542 : 88) ศึกษาพบว่าจำนวนปีที่ขาดความต่อเนื่องในการศึกษามีผลในเชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 ซึ่งมีความแตกต่างกับ จงกล โกศิยะกุล (2539 : 185) พบว่าพื้นฐานการศึกษาและระยะเวลาว่างเว้นจากการศึกษาไม่มีอิทธิพลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาสอดคล้องกับประทุม เจริญผล (อ้างในทวีป ศิริรัศมี 2528 : 208) พบว่าระยะเวลาหลังเรียนจบหลักสูตรวิชาสามัญเดิมของผู้เรียนมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ 2 อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ คือ นักศึกษาที่เรียนจบหลักสูตรเดิมมานานหรือไม่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ 2 จะไม่แตกต่างกันเลย

1.3 การใช้เวลาอ่านหนังสือเพื่อทบทวนบทเรียน

ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์ (2539 : 11-14) ได้สรุปว่าสิ่งจำเป็นนักศึกษาระบบการศึกษาทางไกล คือ 1) วางแผนการเรียนของตนเอง เพื่อให้สามารถศึกษาเอกสารการสอนทั้งหมดให้ทันก่อนการวัดผลสอบ 2) การแบ่งเวลา เนื่องจากการเรียนด้วยวิธีนอกโรงเรียน เป็น

การจัดการศึกษาให้กับผู้ที่ไม่มีเวลาเข้าเรียนปกติได้ ฉะนั้น การแบ่งเวลาที่เหมาะสมมีความสำคัญ 3) การมีวินัยในตนเอง บุคคลที่มีวินัยในตนเองจะช่วยให้การทำงานประสบความสำเร็จ

สรุปว่าสิ่งที่จำเป็นของนักเรียนนอกโรงเรียน คือ การมีวินัยในตนเองในการเรียน การควบคุมตนเองในการจัดแบ่งเวลาในการเรียนให้เหมาะสม โดยเฉพาะนักศึกษาที่มีภาระงานที่ได้มอบหมาย ย่อมจะต้องหาเวลาและควบคุมตนเองในการศึกษาให้มากขึ้น

1.4 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

เฮอร์แมน (Hermans, อ้างถึงใน กัลยา ชนะภัย 2542 : 55) ได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงไว้ดังนี้

1. มีความทะเยอทะยาน
2. มีความหวังอย่างมากว่าตนเองจะประสบความสำเร็จ แม้ว่าผลกระทบของตนเองจะขึ้นอยู่กับโอกาส
3. มีความพยายามไต่เต้าไปสู่สถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น
4. มีความอดทนในการทำงานที่ยากๆ ได้เป็นเวลานาน
5. เมื่องานที่กำลังทำอยู่ถูกขัดจังหวะหรือถูกรบกวนผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง จะพยายามทำต่อไปจนสำเร็จ
6. มีความรู้สึกที่เวลาเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง และสิ่งต่างๆ จะผ่านพ้นไปอย่างรวดเร็วจึงควรรับทำสิ่งต่างๆ ให้ทันเวลา
7. คำนึงถึงเหตุการณ์ในอนาคตมาก
8. ในการเลือกเพื่อนร่วมงาน ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะเลือกเพื่อนที่มีความสามารถอันดับแรก
9. ต้องการให้ตนเองเป็นที่รู้จักแก่ผู้อื่น โดยพยายามทำงานตนเองให้ดีที่สุด
10. พยายามปฏิบัติงานให้ที่อยู่เสมอ

กัลยา ชนะภัย (2542 : 90) ได้ค้นพบว่าการที่นักศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญประเภทวีธีเรียนทางไกลของจังหวัดสมุทรปราการ มีผลการเรียนที่แตกต่างกัน ตัวแปรด้านแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย โดยมีผลในเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงไปด้วย

ดังนั้น จากแนวคิดและงานวิจัยดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยด้านตัวผู้เรียนที่มีความสัมพันธ์ต่อการเรียนในระบบการศึกษานอกโรงเรียน กล่าว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจะขึ้นอยู่กับผู้เรียนเป็นหลัก อาจมาจากคุณลักษณะสำคัญของผู้เรียน ได้แก่ พื้นความรู้เดิม จำนวนปีที่ขาดความต่อเนื่องในการศึกษา การใช้เวลาในการอ่านหนังสือเพื่อทบทวนบทเรียน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของผู้เรียนเอง

2. ปัจจัยด้านครูประจำกลุ่ม

ศุจินต์ สังข์แสดม (2544 : 34) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับทหารกองประจำการ พบว่า ผู้สอน หรือครูประจำกลุ่มขาดการอบรมเพิ่มเติมในเนื้อหาวิชาเฉพาะ และการใช้สื่อทำให้ไม่สามารถแนะนำแนวทางในการศึกษาให้กับนักศึกษาได้ดีเท่าที่ควรทำให้มีผลกระทบต่อเรียน การสอน การสอบ และสำเร็จการศึกษา

ในทางปฏิบัติด้านการเรียนการสอนผู้ใหญ่ ครูจะต้องเป็นผู้ช่วยในการวิเคราะห์ ปัญหาและความต้องการของผู้เรียน ช่วยวางวัตถุประสงค์ และออกแบบเพื่อสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ รวมทั้งช่วยจัดอุปกรณ์การเรียนที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนบรรลุความสำเร็จในการเรียน จะต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะทำให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สัมฤทธิ์ผล คุณลักษณะที่เหมาะสม ของผู้สอนในการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ดังนี้

2.1 มีความเข้าใจผู้เรียน โดยเข้าถึงจิตใจ ความรู้สึกนึกคิดของผู้เรียน และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้เรียนด้วยความเต็มใจทุกโอกาส

2.2 มีความรู้ในวิชาชีพการศึกษาหรือมีความรู้ในวิชาที่สอน

2.3 มีทักษะในการสื่อสารและทักษะในการสอน รู้จักใช้ภาษาที่เหมาะสมในการ สื่อสารกับผู้เรียน มีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนในลักษณะสองทาง สามารถสร้างบรรยากาศในการ เรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดความสนใจกล้าที่จะมีส่วนร่วม สามารถใช้กลวิธีการสอนได้หลากหลาย

2.4 มีความเข้าใจในการพัฒนาหลักสูตร สามารถวางแผนการสอนและการพัฒนา สื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสม และสร้างแรงจูงใจในการเรียนได้ดี มีความสามารถในการ แนะนำ มีความสามารถในการประเมินผลหรือรู้จักออกแบบและใช้กลวิธีต่างๆ ในการ ประเมินผลของผู้เรียนและช่วยให้ผู้เรียนสามารถประเมินการเรียนรู้ของตนเองได้ ช่วยให้ผู้เรียน มีเป้าหมายในการเรียนรู้

2.5 ดำเนินการสอนต่อผู้เรียนที่มีความบกพร่องทางกายหรือสติปัญญา ด้วยความรู้ อย่างเสมอภาค

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสรุปปัจจัยด้านครูผู้สอน ได้ว่า ครูประจำกลุ่มมี บทบาทในฐานะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรมการเรียน เป็นผู้ช่วยวิเคราะห์ปัญหา ของผู้เรียน ช่วยวางวัตถุประสงค์ และออกแบบเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ รวมทั้งช่วยจัด อุปกรณ์การเรียน จัดสิ่งแวดล้อมและสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เรียน บรรลุความสำเร็จในการเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียน ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและ เรียนรู้ด้วยตนเอง โดยครูประจำกลุ่มต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการกำหนดกิจกรรมการเรียน การสอน เพื่อให้การเรียนรู้ของผู้ใหญ่สัมฤทธิ์ผลในการเรียน

3. ปัจจัยในด้านวิธีการเรียนและสื่อการเรียน

การศึกษานอกโรงเรียนในปัจจุบัน ครูประจำกลุ่มและผู้เรียนมีโอกาสพบกันในการพบกลุ่มสัปดาห์ครั้งๆ ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมงต่อสัปดาห์เท่านั้นในแต่ละวิชา เวลาอันจำกัดดังกล่าวทำให้ครูประจำกลุ่มจะต้องมีวิธีการสอนและสื่อที่ดีเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดจากการเรียนรู้ได้บรรลุผลที่ตั้งไว้ได้มากที่สุด ได้มีนักวิชาการ ได้กล่าวถึงสื่อของครูผู้สอนไว้ดังนี้

วิศนีย์ ศิลตระกูล (2545 : 6-7) ได้กล่าวว่า สื่อ เช่น เครื่องมือ วัสดุ อุปกรณ์ ตลอดจนการนำกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาใช้เป็นตัวกลางที่ทำให้ผู้สอนสื่อสารกับผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ไว้ดังนี้

1. สื่อเป็นตัวกลางที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจเนื้อหา บทเรียนที่อยู่ยากซับซ้อนให้ง่ายขึ้นในระยะเวลาอันสั้น
 2. สื่อช่วยเป็นตัวกลางให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนมากขึ้น อันจะช่วยสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียนกันเองกับผู้สอน
 3. สื่อช่วยกระตุ้นและสร้างความสนใจกับผู้เรียน
 4. สื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกัน และเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ร่วมกัน
 5. สื่อช่วยให้ผู้เรียนมีแนวทางในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์จากการเรียนรู้เพิ่มเติม
 6. สื่อช่วยเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีให้กับผู้เรียน ในการศึกษาค้นหาความรู้เพิ่มเติม
 7. สื่อช่วยแก้ปัญหาความแตกแยกระหว่างบุคคลได้ โดยทำกิจกรรมสื่อในการช่วยกันค้นคว้าเป็นรายบุคคล
 8. สื่อช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้หลายมิติจากสื่อที่หลากหลายและยังเชื่อมโยงโลกที่อยู่ไกลตัวผู้เรียนมาสู่การเรียนรู้ของผู้เรียนได้ง่ายขึ้น
- สำหรับในเรื่องจำและทัศนสถานต่างๆ ที่ได้แยกสถานที่ สำหรับจัดการศึกษาให้แก่ผู้ต้องขัง ได้จัดสื่อต่างๆ ได้ศึกษาเพิ่มเติม ดังนี้
1. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือเรียน คู่มือครู ชุดวิชา หนังสืออ่านเพิ่มเติม ใบงาน แบบฝึกกิจกรรม หนังสือพิมพ์ แผ่นภาพ เป็นต้น
 2. สื่อบุคคล ได้แก่ ครูผู้สอนที่เป็นบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ ประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถที่มาเป็นวิทยากร
 3. สื่อโสตทัศนอุปกรณ์และอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ วิทยุ เป็นต้น
 4. สื่อกิจกรรม ได้แก่ บทบาทสมมติ การทำโครงการ การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

ซึ่งการสื่อการเรียนรู้ แต่ละเรียนจำ และทัศนสถานอาจจะแตกต่างกันบ้าง แล้วแต่สภาพและความพร้อมของแต่ละเรียนจำและทัศนสถาน

จากแนวคิดดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าปัจจัยด้านสื่อมีความสัมพันธ์ต่อการเรียนการสอน คือ เป็นตัวกลางที่ครูผู้สอนนำมาใช้ถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และเจตคติไปสู่ผู้เรียน ช่วยให้การเรียนการสอนของครูผู้สอนเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งจะนำไปยังประสิทธิภาพทางการเรียนของผู้เรียนด้วย

4. ปัจจัยด้านผู้บังคับบัญชา

ธงชัย สันติวงศ์ (อ้างถึงในพิรุณ หน่อแก้ว 2541 : 12-14) ได้อธิบายทฤษฎีมาสโลว์ที่ยึดหลักการเกี่ยวกับการกระตุ้นแรงจูงใจคนให้มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ดังนี้

1. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่าเขามีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง ขณะที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการอย่างอื่นก็จะเข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้ไม่มีที่สิ้นสุดและจะเริ่มต้นตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย

2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นแรงจูงใจของพฤติกรรม

3. ความต้องการของมนุษย์มีเป็นลำดับชั้นความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการในระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที

ภิญโญ สาธร (2519 : 139) ได้กล่าวถึงผู้นำ คือ บุคคลหนึ่งในหลายๆ คน ที่มีอำนาจ อิทธิพล หรือความสามารถในการจูงใจคนให้ปฏิบัติตามความคิดเห็น ตามความต้องการหรือคำสั่งของเขาได้

พะยอม กิจจำปา (2538 : 24) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารต้องเข้าใจหลักสูตรและส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจตรงกัน กระตุ้นให้ครูทำแผนการสอนและคู่มือครู สนับสนุนให้มีการวางแผนพัฒนาการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เน้นคุณภาพความรู้ความสามารถที่ตัวเด็กเป็นเป้าหมายมีระบบการติดตามผลการปฏิบัติ ตลอดจนมีการนิเทศภายใน มาเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาอุปสรรค ปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น

จากแนวทางและทฤษฎีดังกล่าว สามารถสรุปถึงปัจจัยด้านผู้บังคับบัญชาน่าจะมีผลต่อการเรียนของผู้เรียน กล่าวคือ ผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพขององค์กรในด้านการศึกษาในการกำหนดทิศทาง กระตุ้น สร้างแรงจูงใจ ตลอดจนสนองความต้องการของผู้เรียน อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ และความต้องการของทุกฝ่าย

5. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

โรงเรียนหรือสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการเรียนรู้ของนักเรียน เนื่องจากในขณะที่กำลังเรียนอยู่นั้น หากสภาพแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานศึกษาไม่เอื้ออำนวยในการเรียน เช่น เสียงดัง แสงสว่างไม่เพียงพอ อุณหภูมิสูงเกินไป ฯลฯ ก็จะส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้ได้ ทั้งนี้รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น การยอมรับหรือการได้รับการสนับสนุนจากชุมชน ภัยอันตราย เป็นต้น

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมศักดิ์ พวงมาลี (2532 : 140) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตของนักศึกษาระบบทางไกล ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน พบว่า นักศึกษาที่อ่านคู่มือหลายเที่ยว และทำแบบฝึกหัดเป็นประจำ มีแนวโน้มจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่อ่านคู่มือเรียนและทำแบบฝึกหัดน้อย นอกจากนี้ยังศึกษาถึงกิจกรรมการพบกลุ่มของครูประจำกลุ่มพบว่า นักศึกษาจะเรียนรู้ได้ จะต้องอาศัยการเรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อการเรียนต่างๆ จากครูประจำกลุ่ม จากนักศึกษาด้วยกันเองและจากการพบกลุ่ม มีแนวโน้มที่จะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

สุจินดา จันทรมณี (2534 : 36) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาผู้ใหญ่สายสามัญ ระดับประถมศึกษา ในเรือนจำและทัณฑสถาน พบว่า ปัจจัยครูผู้สอน ได้แก่ การเตรียมการสอน การเข้าสอน การขาดเรียนของผู้เรียน สื่อการเรียน สถานที่เรียน มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

วรรณรา บุญยืน (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสาเหตุความสนใจในการเรียนของนักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในทัณฑสถานวัยหนุ่ม พบว่า ครูที่รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน เพื่อนร่วมชั้นเรียนที่มีความรักและสามัคคี กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีการใช้สื่อประกอบการสอน สภาพแวดล้อมของสถานศึกษา ห้องเรียนที่จัดเป็นสัดส่วนอากาศถ่ายเทดี ล้วนเป็นสาเหตุของความสนใจในการเรียนมาก

กมล จันทรขจร (2532 อ้างถึงใน จามรี ศักดิ์ประสิทธิ์กุล 2538 : 14) ได้วิเคราะห์การใช้เวลาเพื่อการศึกษาของนักศึกษาผู้ใหญ่ ระดับมัธยมศึกษา พบว่า ผู้ได้ชื่อว่าเรียนดีมีประสิทธิภาพได้ผลสำเร็จอันพึงพอใจนั้น ขึ้นอยู่กับตนเองเป็นอย่างมาก โดยตนเองต้องสร้างและปฏิบัติวงจรการเรียนประจำวันอย่างสม่ำเสมอ ต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ทำงานที่ครูสั่งให้ครบถ้วนโดยเร็ว มีการฝึกข้อทำแบบฝึกหัดและทบทวนบทเรียนข้อสงสัยหรือปัญหาล่วงหน้า

เอี่ยมพร เกื้อนมูลละ (2539 : 100) ได้ศึกษาความคิดเห็นของทหารกองประจำการที่เป็นนักศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการเรียนทางไกลตามโครงการขยายโอกาสทาง

การศึกษาในด้านกิจกรรมพบกลุ่มโดยรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ไขปัญหาในการเรียนได้อย่างมีเหตุผล ช่วยให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

กนกวรรณ สุโพธิ์ (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียน วิชาประชากรและคุณภาพชีวิตของนักเรียนผู้ใหญ่นายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัด ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนนายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสังกัดศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนกรุงเทพมหานคร 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับสูงคือ 17 - 21 คะแนน (ร้อยละ 13.1) ปานกลาง 14 - 16 คะแนน (ร้อยละ 33.3) และต่ำ 9 - 13 คะแนน (ร้อยละ 31.1) ตัวแปรที่สัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ได้แก่ การประกอบอาชีพ ที่อยู่อาศัย ภูมิภาคความสะดวกในการเรียน ความตั้งใจใฝ่สัมฤทธิ์ และครูผู้สอนและนักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ข้อเสนอในการวิจัย คือ

1. ควรปรับปรุงวิธีการเรียนการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวกในการเรียนที่มีอิทธิพลต่อความพร้อมทางการเรียน
2. ควรมีการปฐมนิเทศชี้แจงให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการศึกษาต่อเนื่อง การศึกษาตลอดชีวิตและความสำคัญของการสำเร็จการศึกษา
3. ความสำคัญของวิชาประชากรและคุณภาพชีวิต

พิรุณ หน่อแก้ว (2541: บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความพึงพอใจของผู้ต้องขังต่อการจัดการสภาพแวดล้อมและสวัสดิการในเรือนจำ: กรณีศึกษาเรือนจำกลางลำปาง พบว่า

1. ผู้ต้องขังมีความพึงพอใจต่อการจัดการสภาพแวดล้อมในเรือนจำลำปาง ในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อม พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพก่อนต้องโทษ ฐานะความเป็นอยู่ ประวัติการต้องโทษที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดการสภาพแวดล้อมต่างกัน ส่วนรายได้ก่อนต้องโทษ ภูมิลำเนาเดิมก่อนต้องโทษ ฐานความผิดระยะเวลากำหนดโทษ และระยะเวลาต้องโทษ มีความพึงพอใจต่อการจัดการสภาพแวดล้อมไม่แตกต่างกัน

2. ผู้ต้องขังมีความพึงพอใจต่อการจัดการสวัสดิการในเรือนจำลำปางในระดับปานกลาง เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการ พบว่า เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพก่อนต้องโทษ รายได้ก่อนต้องโทษระยะเวลากำหนดโทษ และระยะเวลาต้องโทษที่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการแตกต่างกัน ส่วนฐานะความเป็นอยู่แตกต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดสวัสดิการไม่แตกต่างกัน

สุจินต์ สังเกตม (2544 : 34) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับทหารกองประจำการ พบว่า ผู้สอนหรือครูประจำกลุ่มขาดการอบรมในเนื้อหาวิชาเฉพาะและการใช้สื่อ ทำให้ไม่สามารถ

แนะนำแนวทางในการศึกษาให้กับนักศึกษาได้คิดเท่าที่ควร ทำให้กระทบต่อการเรียนการสอน การสอน และการสำเร็จการศึกษา

วีรฉัตร สุบัญญัติ (2545: 146-149) สัมฤทธิ์ผลหรือความสำเร็จของกิจกรรมการเรียน การสอน การศึกษานอกระบบโรงเรียน คือการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการ ในขณะที่เดียวกัน ที่เป้าหมายกิจกรรม การเรียนการสอนก็ได้รับการตอบสนองตามที่ผู้จัดกิจกรรมได้คาดหวังไว้ ความสำเร็จเช่นว่านั้น ขึ้นอยู่กับความสอดคล้องต้องกันระหว่างสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายกับความรู้อุปกรณ์เป้าหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกโรงเรียนจะ จำเป็นต้องพิจารณา ถึงปัจจัยหรือสิ่งต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อความสอดคล้องดังกล่าวปัจจัยเหล่านี้ จำแนก ได้เป็น

1. ปัจจัยด้านโครงสร้างของกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบ โรงเรียน ซึ่งมีองค์ประกอบของโครงสร้างคือ พื้นฐานทางทฤษฎีที่ชัดเจนเกี่ยวกับการศึกษา นอกระบบโรงเรียน ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้เกี่ยวกับความต้องการและบริบทของกิจกรรม การเรียนการสอน และการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนที่รัดกุม
2. ปัจจัยด้านการดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย ผู้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การเรียนการสอน มีความพร้อมทั้งวัสดุอุปกรณ์ และมีความพร้อมของงบประมาณ
3. ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การยอมรับและการสนับสนุนของชุมชนและ ปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เช่น สภาพอากาศ การจัดภัยธรรมชาติ และได้มีผู้ศึกษากับปัจจัยที่ เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากมาย

อัญชุลี จันทร์มณี (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพใน เรือนจำกลางนครปฐม พบว่า

1. ความคิดเห็นของผู้บริหาร ครูผู้สอนวิชาชีพ ผู้เรียนวิชาชีพเกี่ยวกับสภาพการ สอนวิชาชีพในเรือนจำกลางนครปฐม มีความคิดเห็นว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนด้าน หลักสูตร ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านวัดผลประเมินผล โดยรวมทุกด้านอยู่ในระดับดี
2. ความคิดเห็นของผู้เรียนวิชาชีพเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ ในเรือนจำกลางนครปฐมจำแนกตามตัวแปรต่างๆ ของผู้เรียน พบว่าเพศหญิงมีความคิดเห็นที่ เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับดีสูงกว่าเพศชาย ผู้เรียนวิชาชีพที่มีอายุ 41 ปี ขึ้นไป มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพอยู่ในระดับดี ซึ่งสูงกว่า ผู้เรียนวิชาชีพกลุ่มอื่น
3. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ พบว่า หลักสูตรวิชาชีพบางราย วิชาชีพ ไม่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน เนื้อหาในหลักสูตรกว้าง หลักสูตรบาง

สาขาวิชาชีพใช้ระยะเวลาเปิดสอนน้อยเกินไป หลักสูตรบางหลักสูตรเป็นความต้องการของผู้เรียน แต่ทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนไม่สามารถจัดได้ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนพบว่า ผู้เรียนวิชาชีพนั้นมีพื้นฐานความรู้ต่ำ มีอายุมาก สายตามองไม่ชัด ไม่มีพื้นฐานความรู้ด้านวิชาชีพ ผู้เรียนไม่ค่อยกล้าแสดงออก ด้านสื่อการเรียนการสอน พบว่า สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ไม่เพียงพอ ไม่ทันสมัย ผู้เรียนไม่มีส่วนร่วมในการพิจารณาเลือกซื้อสื่อ งบประมาณมีจำกัด ด้านการวัดผลประเมินผล พบว่า มีผู้ที่ไม่รู้หนังสือทำให้การทดสอบพื้นฐานความรู้เดิมมีปัญหา บางสาขาวิชาชีพไม่ได้ทดสอบความรู้เดิม

จักรินทร์ พริงทองฟู (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน สายสามัญ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร 1 สังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ พบว่า

1. ทักษะคิดต่อการเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาทางการเรียน
2. สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับสมาชิกในครอบครัวมีความสัมพันธ์กันทางลบกับปัญหาการเรียน

3. บรรยากาศการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาการเรียนของนักเรียน

4. สัมพันธภาพระหว่างครูกับนักเรียนมีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาการเรียน
5. สัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับเพื่อน มีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาการเรียน
6. อายุ มีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาการเรียนของนักเรียน
7. รายได้ต่อเดือน มีความสัมพันธ์ทางลบกับปัญหาการเรียน

มนัส วงศ์ทางเครือ (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องความต้องการมีส่วนร่วมของผู้ต้องขังในการจัดการศึกษาของทัณฑสถานบำบัดพิเศษลำปาง ผลการวิจัยพบว่า

1. ผู้ต้องขังต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทุกเรื่อง คือ หลักสูตร อุปกรณ์ สื่อ เทคโนโลยี อาคารสถานที่ การประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอน และการพัฒนาอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง

2. เมื่อเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ต้องขังที่มีอายุ 18 - 25 ปี กับผู้ต้องขังที่มีอายุ 26 ปีขึ้นไป พบว่าผู้ต้องขังที่มีอายุ 18 - 25 ปี ต้องการมีส่วนร่วมในเรื่องหลักสูตรและการประเมินผลผู้เรียนและครูผู้สอนสูงกว่า ส่วนกลุ่มที่มีอายุ 26 ปีขึ้นไป ต้องการมีส่วนร่วมในเรื่องอาคารสถานที่สูงกว่า สำหรับการเปรียบเทียบความต้องการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษจำคุกต่ำกว่า 2 ปี กับผู้ต้องขังที่มีกำหนดโทษจำคุกตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป พบว่าผู้ต้องขังมีความต้องการมีส่วนร่วมไม่ต่างกัน

ณัฐพงษ์ จันทร์ก้อน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการสำเร็จการศึกษาของทหารกองประจำการ ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบ

โรงเรียน สังกัดหน่วยบัญชาการอากาศโยธิน กองบัญชาการยุทธศาสตร์ทางอากาศ โดยใช้ตัวแปรปัจจัยที่ทำให้สำเร็จการศึกษา ได้แก่ ด้านครูประจำกลุ่ม ด้านตัวทหารกองประจำการ ด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม ด้านวิธีการสอนและสื่อ ด้านผู้บังคับบัญชาของทหารที่ศึกษานอกระบบโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยวิธีเรียนทางไกล ผลการศึกษาพบว่า ความเห็นของทหารกองประจำการ ด้านครูประจำกลุ่ม ด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม ด้าน การสอนและสื่อ และด้านผู้บังคับบัญชา มีความสัมพันธ์ต่อการสำเร็จการศึกษาของทหารประจำการ โดยด้านทหารกองประจำการมีความสำคัญเป็นอันดับแรก

วินัย ไพรทอง (2546 : 51) ได้ศึกษา ความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาวิชาชีพของผู้ต้องขังในทัณฑสถานวัยหนุ่มกลาง พบว่าผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของผู้ต้องขังต่อการจัดการศึกษาวิชาชีพของผู้ต้องขังในทัณฑสถานวัยหนุ่มกลางโดยภาพรวม และด้านการบริหาร ด้านบุคลากร ด้านการเรียนการสอน และด้านวัสดุอุปกรณ์ ผู้ต้องขังพึงพอใจในระดับปานกลางส่วนในหลักสูตร มีความพึงพอใจในระดับมาก

ทอน และคอลลีย์ (Barton และ Coley 2006 : บทคัดย่อ) ได้กล่าวถึงรายงานนโยบายการศึกษาและฝึกอบรมให้นักโทษอเมริกันว่า ปัจจุบันมีความสนใจและมอบสถานที่สำหรับสร้างสถานที่เพื่อรองรับจำนวนนักโทษที่เพิ่มมากขึ้นตลอดจนมีการสร้างความเข้มแข็งในด้านนโยบายและกฎหมาย ซึ่งจากการสำรวจแห่งชาติเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จากมาตรวัด 5 ระดับ พบว่า 1 ใน 3 ของนักโทษที่ยืนยันว่าตนเองอยู่อันดับ 1 (ต่ำสุด) ในขณะที่อีกกลุ่ม 1 ใน 3 ของนักโทษที่อยู่ระดับ 2 โดยทั้งสองกลุ่มไม่ได้ต่อเนื่องไปถึงระดับ 3 ที่เป็นการรู้หนังสือในเรื่องการเขียนจดหมายบรรยายความผิดพลาดของตน การเขียนกรอกข้อมูลในแบบฟอร์ม หรือการคำนวณแบบสำรวจของรัฐแสดงให้เห็นว่าร้อยละ 30 ของรัฐทั้งหมดมีการจัดชั้นเรียนให้นักโทษเพิ่มเป็นครั้งหนึ่งประมาณ 3 เดือนหรือมากกว่าร้อยละ 13 มีการจัดอันดับชั้นเรียนวิชาชีพ และจากการประเมินโปรแกรมสำหรับนักโทษจำนวน 72 โปรแกรมที่ผลิตในปี ค.ศ. 1993 พบว่าจำนวน 9 ใน 14 โปรแกรมส่งผลทางบวกต่อความเชิดหลายของนักโทษ และจำนวน 3 ส่วน 4 ของโปรแกรมส่งผลทางบวกต่อความสำเร็จในการทำงานของนักโทษภายหลังออกจากเรือนจำ

ดุกิด (Duguid 2006 : บทคัดย่อ) รายงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาของผู้ต้องขังของบริติช โคลัมเบีย โดยศึกษาติดตามนักเรียนที่เป็นผู้ต้องขังที่มีส่วนร่วมใการศึกษาโปรแกรมศิลปศาสตร์ระดับมหาวิทยาลัยในแคนาดา ระหว่างปี ค.ศ.1973-1993 ผลการศึกษาพบว่า ไม่มีโปรแกรมใดที่ส่งผลต่อการทำงาน แต่ความสามารถของนักเรียนที่เป็นนักโทษนั้นส่งผลต่อการเสนอแหล่งทรัพยากรที่จะมาบรรลุนี้อาววิชาที่ผู้การตัดสินใจในการทำงานของนักโทษ ผลการศึกษาวิจัยชี้ให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจและการประเมินตนเองนำไปสู่ความสำเร็จการโปรแกรม

สรุปจากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้กับประชาชนที่พลาดโอกาสการศึกษาภาคบังคับ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านพื้นฐานและความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามการที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนจนสำเร็จการศึกษาได้นั้น ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ หลายปัจจัย ตามที่ได้กล่าวข้างต้น ซึ่งในการศึกษารุ่นนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยที่จะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนจนสำเร็จการศึกษา ประกอบด้วยปัจจัยด้านผู้เรียน ปัจจัยด้านครูประจำกลุ่ม ปัจจัยด้านวิธีการสอนและสื่อ ด้านผู้บังคับบัญชา และด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา

7. สรุปแนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

7.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ของ โนลส์ (Knowles) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีหากตรงตามความต้องการ ยึดผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง มีความต้องการเป็นผู้นำตนเอง และควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

7.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ของ โรเจอร์ (Roger) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้มาก ถ้าหากเขารับรู้ว่ามีสิ่งที่เขาเรียนรู้จะช่วยรักษาไว้ หรือ ช่วยเสริมสร้างโครงสร้างภายในตัวของเขา และจะต่อต้านโดยการปฏิเสธ หรือบิดเบือนกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในองค์กรของเขา หากตกอยู่ในสิ่งแวดล้อมหรือสภาพการที่ถูกข่มขู่ จะไม่ยอมปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนี้ แต่ถ้าหากรู้สึกว่ายู่ในสภาพแวดล้อมที่รู้สึกปลอดภัยปราศจากการข่มขู่ ก็จะยอมรับและปรับตัวเองให้เข้ากับประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ได้

7.3 แนวความคิดของ บรูเนอร์ (Bruner) ได้กล่าวว่า การสอนผู้ใหญ่ควรให้สอดคล้องกับลักษณะธรรมชาติของผู้เรียน โดยบทบาทของผู้สอนเป็นผู้ร่วมเรียนในบรรยากาศที่เป็นกันเอง นำประสบการณ์ของผู้เรียนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนการสอน ให้ปัญหาของผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน และต้องคำนึงถึงรูปแบบ ลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน กลุ่มและแรงจูงใจภายนอก

7.4 ผลการศึกษาของ คลุสเมียร์ (Klausmeir) พบว่า องค์ประกอบที่กำหนดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประกอบด้วย คุณลักษณะของผู้เรียน คุณลักษณะของผู้สอน คุณลักษณะทางกายภาพ พฤติกรรมระหว่างผู้เรียนและผู้สอน กลุ่มและแรงจูงใจภายนอก

7.5 ผลการศึกษาของ ฉวีพูนษ์ จันทร์ก้อน (2546) ที่ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการสำเร็จของทหารประจำการ โดยใช้ตัวแปร ปัจจัยที่ทำให้สำเร็จการศึกษา ได้แก่

ด้านครูประจำกลุ่ม ด้านตัวทหารกองประจำการ ด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม ด้านวิธีการสอนและสื่อ ด้านผู้บังคับบัญชาของทหารที่ศึกษานอกระบบโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่า ทุกด้านมีความสัมพันธ์ต่อการสำเร็จการศึกษาของทหารประจำการ โดยมีด้านตัวทหารกองประจำการ มีความสำคัญเป็นอันดับแรก

จากทฤษฎี แนวคิด และผลการวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนนอกระบบโรงเรียน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ของผู้ต้องขังในเรือนจำและทัณฑสถานจังหวัดปทุมธานี เป็น 5 ด้าน คือ ปัจจัยด้านตัวผู้เรียน ปัจจัยด้านครูประจำกลุ่ม ปัจจัยด้านวิธีการสอน และสื่อ ปัจจัยด้านผู้บังคับบัญชา และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมของสถานศึกษา